

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

XXX

Neşir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER - Bilgin AYDIN

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXX

İstanbul - 2007

DÎVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK
TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ
(1153-1210/1740-1795)

Fikret SARICAOĞLU*

Orhan Gazî devrinde (1326-1359) ilk teşkilatının oluştuğu ve Fâtih Sultan Mehmed döneminde (1451-1481) müessese haline geldiği kabul edilen Dîvân/Dîvân-ı hümâyûn, bilindiği gibi devletin idarî, siyasî, adlî ve benzeri bütün işlerinin görüldüğü, Osmanlı klasik çağının padişahattan sonra en yetkili makamı idi. Bakanlar kurulu, en yüksek yasama, yargı ve yürütme organı gibi günümüzün kurum ve siyasî terimlerinden hareketle Dîvân-ı hümâyûn'la karşılaştırmalar, ancak işlevlerini anlayabilmek için yapılabilmektedir. Aynı zamanda toplanma yerini, toplantının kendisini ve teşkilatı ifade eden Dîvân-ı hümâyûn, en önemli bazı törenlerin de gerçekleştirildiği mekandı.

Bu makalede Dîvân-ı hümâyûn'un toplanma ve merasim günleriyle ilgili mevcut bilgilere işaret edildikten sonra, asıl konu olan Dîvân günlerinin kronolojik şekilde sıralandığı ilk ve -şimdilik- tek olan defter ve belge grubu tanıtılmış, ulaşılan sonuçlar bildirilmiş ve söz konusu günlerle ilgili tüm kayıtların çeviriyazıları liste halinde aktarılmıştır¹.

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Bu çalışma "Dîvân-ı Hümâyûn Toplanma Günleri ve Merasimleri Hakkında Kronolojik İlk Arşiv Kaynağı (1153-1210/1740-1795)" adıyla sunulan bildirinin (XV. Türk Tarih

I. Dîvân-ı Hümâyûn'un Toplanma ve Merasim Gün Tarihleriyle İlgili Bilgiler

Dîvân-ı hümâyûn'un üyeleri, işleri, protokolleri ve ilgili diğer konular hakkında başta kanûnnâmeler, teşrîfât defterleri ve tarihler olmak üzere Osmanlı tarih kaynaklarının değişik türlerinde ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Uyulması lâzım gelen kurallar “*Kavânîn-i Dîvâniyye*” adı altında biraraya getirilmiştir. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Dîvân-ı hümâyûn'un işlevini pratikte kaybettiği ve buradaki işlerin sadrazam sarayına taşındığı bilinmektedir. Dîvân-ı hümâyûn'un pek çok görevini 1750'lerden itibaren teşkilatlanmaya başlayan Bâb-ı Âsafi/Bâb-ı Âlî üstlenmişti². Sultan II. Mahmûd'un 1254/1838'de sadareti kaldırıp başvekâleti tesis etmesi, geleneksel Meclis-i Meşveret'in yerini alan Meclis-i Vükelâ'nın işlerlik kazanması³, Dîvân-ı hümâyûn'un törenler dışındaki vazifelerinin resmen de sona ermesi anlamına gelmektedir. Ancak Dîvân-ı hümâyûn, evrak muhafaza yeri olma özelliği dışında, bazı merasimlerin mekanı olarak imparatorluğun yıkılışına kadar sadaret bünyesindeki sembolik yerini ve adını korumuştur⁴.

Dîvân-ı hümâyûn'un hangi günlerde ve hangi zaman aralıklarıyla toplandığına Osmanlı tarih kaynaklarında, İstanbul'u ve Saray'ı anlatan bazı

Kongresi, 10-15 Eylül 2006 Ankara), genişletilmiş şeklini ve defterdeki tüm listelerin çeviriyazısını ihtiva etmektedir.

² Mehmet İpşirli, “Bâbîâlî”, *DİA*, IV (1991), 379; Dîvân-ı hümâyûn, Dîvânihâne veya Kubbealtı'nın tarihçesi ve mimarî özelliklerinin Topkapı Sarayı çerçevesinde ve daha çok görsel malzeme ağırlıklı olarak ele alındığı hayli fazla sayı ve çeşitlilikle ürün bulunmaktadır. Abdurrahman Şeref (“Topkapı Sarayı Hümâyûn'u”, *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmû'ası*, cüz 6, 1 Şubat 1326, s. 350-364) ve N. M. Penzer (*Harem*, çev. Doğan Şahin, İstanbul 2000, s. 115-125)'in ilk ciddi çalışmalarından bugüne kadar yayınlanan çok sayıda kitap arasından, Türkçesi de yayınlanan son bir araştırma (Gülru Necipoğlu, *15. ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2007, s. 110-128) ve doktora tezi (Gül Akdeniz, *Topkapı Sarayı Resmi Toplantı Birimlerinin (Divan Yapıları ve Arz Odasının) Geçirdikleri Değişimin Araştırılması*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, doktora tezi, İstanbul 1995, s.206-243.) burada belirtilebilir.

³ Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)*, İstanbul 1993, s. 179-180; a. mlf., “Meclis-i Vükelâ”, *DİA*, XXVIII (2003), 251-252.

⁴ Ahmet Mumcu, “Dîvân-ı hümâyûn”, *DİA*, IX (1994), 432.

yabancı gezginlerin eserlerinde işaret edilmiştir. Osmanlı devlet teşkilatının ilk yazılı metni olan *Fâtih Kânûnnâmesi*'ndeki "her gün" Dîvân'ın toplanacağı ve haftada 4 gün Arz'a girileceği şeklindeki kayıtlar çok eskiden beri bilinmektedir⁵. Buradaki hergün ifadesinin gerçekteki karşılığını izlemek mümkün olmasa da haftada 4 gün olan Arz günü, haftada 4 gün Dîvân günü olarak teâmül kazanmıştı. Daha sonraki yüzyıllarda meydana getirilen teşrîfât defterlerinde, müellifi bilinmeyen mecmualarda ve başlıca Tevkîi/Nişancı Abdurrahman, Hezârfen Hüseyin, Teşrîfâtî-zâde Mehmed, Nâilî Abdullâh, Mustafa Münîf ve Vakanüvis Esad'ın eserlerinde haftada 4 günlük toplanma takvimi ve daha çok Dîvân-ı hümâyün protokolleri belirtilmiştir⁶. Bu kaynaklardaki ve konuyla ilgili incelemelerdeki mevcut bilgilere göre Dîvân-ı hümâyün, Fâtih Sultan Mehmed (1451-1481) devrinde her gün, XVI. yüzyıl ortalarından itibaren haftada 4/5 gün, XVII. yüzyılın ilk yarısında ise Cumartesi, Pazar, Pazartesi ve Salı günleri olmak üzere 4 gün toplanmaktaydı. Pa-

⁵ Abdülkadir Özcan, "Fâtih'in Teşkilât Kanunnâmesi ve Nizâm-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi [=İÜEF], *Tarih Dergisi*, *Fâtih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı*, sayı 33 (1982), s. 42.

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi [=BA], Bâb-ı Âli Evrak Odası, Sadâret Defterleri, Teşrîfâtçılık, nr. 356, vr. 42a-47a, 103a-111a; *Koçi Bey Risalesi*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. [=TSMK], Revan Koleksiyonu, nr. 1323, vr. 34b-37a; Rhoads Murphey, "The Veliyüddin Telhis: Notes on the Sources and Interrelations Between Koçi Bey and Contemporary Writers of Advice to Kings", *TTK Belleten*, XLIII/171 (1979), 549, 559; Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Bir Eser: Kavânîn-i Osmanî ve Râbîta-i Âsitâne", İÜEF, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 14 (1994), s. 11, 15-17; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-beyân fî kavânîn-i âl-i Osmân*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998, s. 13, 74-77; *Eyyübî Efendi Kânûnnâmesi, Tahlil ve Metin*, yayına haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1994, s. 27-30; Abdurrahman Şeref, "Osmânî Kânûn-nâmeleri" [Tevkî'i Abdurrahmân Paşa Kânûnnâmesi], *Millî Tettebbu'lar Mecmû'ası*, I/3 (1331), s. 510-511; Teşrîfâtî-zâde Mehmed Efendi, *Defter-i Teşrîfât*, İÜ Nadir Eserler Ktp., Türkçe Yazmalar, nr. 9810, vr. 35b-49b, 78b-80b, 102b-104a; "Dîvân-ı Hümâyün'a Âid Teşrîfât", [Nâilî Abdullâh Paşa, *Mukaddeme-i Kavânîn-i Teşrîfât*], *Türk Tarih Encümeni Mecmû'ası*, XVI/16 (93), 1926, s. 250-260; Mustafa Münîf, *Defter-i Teşrîfât*, İÜ Nadir Eserler Ktp., Türkçe Yazmalar, nr. 8892, vr. 78a-90b; Vakanüvis Esad Efendi, *Teşrîfât-ı Kadîme*, İstanbul tarihsiz, s. 81-91. Eserler hakkında bk. Filiz Karaca, *Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Mtiessesesi* (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora tezi, 1997), s. 25-30, 72-81, 99-101; Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul 2007, s. 134-137.

zar ve Salı günleri, padişahın kabulünü ifade eden Arz'a girilmekteydi. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde Dîvân günleri, Arz günleri olan 2'ye inmiş, Sultan II. Ahmed (1691-1695) tekrar Dîvân günlerini 4'e yükseltmişti⁷. Bu padişah devrinde "mukarrer" olan haftada 2 gün olan Dîvân toplantısının, "kânûn-ı kadîme-i Süleymânî'ye ri 'âyet" ile Cumartesi'den itibaren her gün olmak üzere tekrar haftada 4 güne çıkarıldığı tarih 15 Cemâziyelevvel 1106/1 Ocak 1695'dir⁸. Sultan III. Ahmed (1703-1730) devrinde haftada 2 ve daha çok 1 gün olarak Dîvân toplantıları gerçekleştirilmişti. Bu tarihten sonrasına âit bilgilerimiz, Dîvân toplantılarının 3 ayda bir kapıkulu maaşlarının dağıtımı ve elçi kabulü günleriyle sınırlı olduğu, 1182/1768 seferinden itibaren haftada 1 olan Dîvân-ı hümayûn toplanma gününün, 6 haftada 1 gün olarak uygulandığı şeklindeydi⁹.

Dîvân günlerinin sayı ve zamanlarıyla ilgili olarak yaygınlık kazanan bilgiler, arşiv kayıtlarından daha çok diğer Osmanlı tarih kaynaklarına ve

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1948, s. 2-6; Ahmet Mumcu, *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun*, Ankara 1976, s. 119; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1991, s. 8; Recep Ahışahı, "Divan-ı Hümayûn Teşkilâtı", *Osmanlı* (ed. G. Eren-K. Çiçek-C. Oğuz), VI, Ankara 1999, 25.

⁸ Defterdâr Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyi'ât, Tahvil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995, s. 512; Vakanüvis Mehmed Râşid, *Târîh*, II, İstanbul 1282, 287-288. Karş. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 5.

⁹ I[gnatius] M[ouradgæ] d'Ohsson, *Tableau général de l'Empire othoman divisé en deux parties, dont l'une comprend la législation mahométane, l'autre, l'histoire de l'Empire othoman*, ed. M. C. d'Ohsson, VII, Paris 1788-1824, 213'den naklen Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 6. Bahsin Türkçe'ye çevirisinde "6 haftada 1 toplantı" ifadesi yer almaz ("Dîvân Toplantıları", çev. Ayda Düz, *Hayat Tarih Mecmuası*, yıl 9, I/4, Mayıs 1973, 74-80). Uzunçarşılı'nın *Tableau*'yu 18. yüzyıl merkezî teşkilâtı ve mukayese için otorite kaynak olarak gördüğünü dipnotlarını izleyerek tesbit eden Carter V. Findley, bunun eserin değerini gösterdiğine, ancak buradaki bilgilerin güvenilirliğinin teste bağlı olduğuna ve Uzunçarşılı'nın 7 cildlik edisyonu kullandığına dikkat çekmişti ("Presenting the Ottomans to Europe: Mouradgæ d'Ohsson and His *Tableau général de l'empire othoman*", *The Torch of the Empire, Ignatius Mouradgæ d'Ohsson and the Tableau Général of the Ottoman Empire in the Eighteenth Century; İmparatorluğun Meşalesi, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Genel Görünümü ve Ignatius Mouradgæ d'Ohsson*, İstanbul 2002, s. 54-55).

bazı Batı Avrupalı yazarların çalışmalarına dayanır. Hezârfen Hüseyin Efendi (ö. 1679?), kanûnnâmeleri derleyerek 1086/1675'de meydana getirdiği *Telhis*'inde, Dîvân günlerinin Cumartesi, Pazar, Pazartesi ve Salı olmak üzere haftada 4 gün olduğunu belirtir¹⁰. Ünlü gezgin Jean-Baptiste Tavernier (ö. 1689) de, 1675'de Paris'de yayımlanan ilk kitabında, Dîvân-ı hümâyûn'un toplanma günleri olarak aynı günleri bildirir¹¹. Uygulamada ise, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın sadâretinde (1661-1676) padişahın Edirne'de bulunması, Avusturya ve Lehistan seferleri gibi sebeplerle, Dîvân günleri Arz günleri de olan Pazar ve Salı olmak üzere "birkaç senedir" haftada 2 güne düşmüş ve padişahın 1088/1677'de İstanbul'a dönüşünden sonra da bu şekilde sürdürülmüştü¹². Sırkâtıbliğinden çıkma Abdurrahman Abdî Paşa'nın ifadelerine göre bunun sebebi, padişahın göç-i hümâyûn'da/yazlık saraylarda bulunması, kendisiyle beraber hareket eden bazı ocak ve rikâb ağalarının Dîvân'da bulunmalarının kanuna aykırı olacağıdır. Dolayısıyla Dîvân toplantıları onun Topkapı Sarayı'na geldiği vakitlere bırakılmıştır. 1680'lerde eserini tamamlayan Eremya Çelebi, şimdi "tasarruf maksadiyle" haftada 2 gün Büyük Divan'ın toplandığını belirtir¹³. Osmanlı arşivlerindeki çeşitli tasnifler taranarak uygulamadaki Dîvân günleriyle ilgili daha belirli rakamlar tesbit etmek muhtemeldir.

¹⁰ *Telhisü'l-beyân fi kavânîn-i âl-i Osmân*, haz. Sevim İlğürel, Ankara 1998, s. 13, *Telhisü'l-beyân*'ın muhtasarı olan *Eyyubî Efendi Kânîmâmesi*'nde aynı bilgi korunmuştur (s. 27).

¹¹ *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı*, çev. Teoman Tunçdoğan, İstanbul 2007, s. 61. Batı'daki çalışmalar arasında Dîvân'ın haftada 4 gün (Paul Ricaut, *The History of the Present State of the Ottoman Empire*, London 1701, s. 20-21) veya her Salı (Thomas Thornton, *The Present State of Turkey*, I, Second Edition, London 1809, 147-151, 172) toplandığını diğer bazı ayrıntılarla birlikte gösteren bir çok çalışma mevcuttur. Bu türden bilgileri değerlendirmiş olan Joseph von Hammer-Purgstall (*Des Osmanischen Reichs Staatsverfassung und Staatsverwaltung*, II, Wien 1815, 412-436) ve Johann W. Zinkeisen (*Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, III, Gotha 1855, 117-125)'ın maruf eserlerindeki Dîvân-ı hümâyûn'la ilgili malumat, çeşitli şekillerde ve önemli ölçüde Türkçe literatüre aktarılmıştır.

¹² Abdurrahman Şeref, "Osmânî Kânûn-nâmeleri", *Millî Tettebbu'lar Mecmû'ası*, I/3 (1331), 511. Karş. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 4.

¹³ Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, tercüme ve tahşiye eden Hrand D. Andreasyan-haz. K. Pamukciyan, İstanbul 1988, s. 11.

Dîvân-ı hümâyûn hakkındaki araştırmalar, müessesenin hukukî statüsü, teşkilât bakımından işlevi ve protokolleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle Kasr-ı Adl/Kasr-ı Sultânî adlı kafesli pencerenin inşasından itibaren padişahla Dîvân-ı hümâyûn arasındaki bağın zamanla kopmuş olduğuna dâir yanlış bir izlenim mevcuttur. Dîvân'ın asıl sahibi olan padişahların toplantı günlerinde program dahilinde burada bulduklarına, Sultan I. Mahmûd'un "cihânnümâ" veya "revzene" adıyla belirtilen kafesli pencereden, "istimâ'-ı arzuhâl" veya "ehl-i Dîvân'ı temâşâ" ettiği örneğindeki gibi diğer padişahların da benzer şekilde hareket ettiklerine dâir bir çok bilgi günlüklerde yer almaktadır. Yine sirkâtibi rûznâmelerinden anlaşıldığına göre, Dîvân'ın toplanmaması ("afv"), bütünüyle Paşa Kapısı insiyatifinde bir gelişme değildir¹⁴.

II. Defter ve Belge Grubu

Dîvân-ı hümâyûn günlerinin ["*Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn*"] alt alta sıralandığı belge grubu, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Kâmil Kepeci Tasnifi Masraf-ı Şehriyârî Defterleri, nr. 7131'de bulunmaktadır. Defter her sayfası numaralı olmak üzere 131 sayfadır. Değişik sayfalarda yer alan listeler, yıl sırasına göre defterin 6, 106, 62, 9, 7, 26-27, 2-4, 11-15, 114-119. sayfalarındadır ve toplam 21 sayfadan oluşmaktadır¹⁵. Cildi Osmanlı devrinde yapılmış olan defterin 27 sayfası boştur. Bazı kağıdların ön yüzü veya arka yüzünü gösteren bu boşluklar ve defterde kronolojik sıralamanın epeyce karışık olması, cildlemedeki ilk maksadın, perakende kağıdların öncelikle biraraya getirilmesi olduğunu düşündürür.

Masraf-ı/Masrûf-ı şehriyârî kâtibi veya onun kâtibi tarafından tutulan söz konusu kayıtların sahibiyile ilgili bazı bilgiler aktarılabilir. Matbah-ı Dî-

¹⁴ Sirkâtibi Ömer Ağa, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emîrî Koleksiyonu, Tarih, nr. 423, vr. 4b, 11a, 17a vs. Dîvân'dan Bâb-ı Âsafî'ye yazılı olarak geçiş için bk. Pál Fodor, "Sultan, Imperial Council, Grand Vizier: Changes in the Ottoman Ruling Elite and the Formation of the Grand Vizieral *telhis*", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, XLVII/1-2 (1994), 67-85.

¹⁵ Örnek sayfalar için bk. Ek I-III.

vân, Dîvân-ı hümâyûn'da görev yapan paşaların ve çeşitli rütbedeki vazifelilerin ihtiyacını karşılayan mutfak olarak tarif edilir¹⁶. Matbah-ı Âmire'ye bağlı ocakların ve Matbah Emîni'nin muhasebesini Masraf-ı şehriyârî kâtibi tutmaktaydı¹⁷. Sarayın Bîrûn ağalarından olan Masraf-ı şehriyârî kâtibi üçüncü sınıf hâcegân arasındadır. Topkapı Sarayı Enderûn ve Bîrûn'un masraf ve tayinatlarının idâre edildiği dâire olan Masraf-ı Şehriyârî Kalemî'nin¹⁸, kuruluşu ve işleyişi hakkında henüz bir araştırma bulunmamaktadır.

Dîvân-ı hümâyûn günleri ve sayıları belirtilen listelerde, esas olarak hangi matbah emîni ve masraf kâtibi devrinde, kaç kez Dîvân-ı hümâyûn'un toplandığını tesbit ve dolayısıyla yapılan masrafları kayıt altına almak amaçtır. Çıkarılan sofralar için gerekli malzemeler veya harçların miktarlarının tesbiti, yazılan tezkirelerin rakamının bilinmesi muhasebe için gereklidir¹⁹. Dîvân-ı hümâyûn toplantısının türüne göre harçlar farklılık gösterdiğinden, Dîvân-ı hümâyûn'un hangi şekilde (sâde, Mevâcib dağıtımı, hangi elçinin kabulü vs.) olduğu da gün tarihinin sırasına yazılmıştır. Matbah emîni veya masraf-ı şehriyârî kâtibinin değiştiği zamanlarda da, söz konusu günlerin sayısı toplanmıştır. 55 yıllık kayıtların tümünün, dağılık da olsa aynı cildde biraraya getirilmesi ve “*defter-i cedîde Muharrem'den nakl olunmuşdur*”; “*kebîr defterde tahrîr olunmuşdur*” şeklindeki iki not²⁰, bu listelere Dîvân günleri ve merasimlerini gösteren tarihî malzeme olarak da bakıldığına ve bu niyetle burada biraraya getirildiğine işaret edebilir.

Gün sırasıyla Dîvân-ı hümâyûn'un toplanma tarihleri ve yapılan merasimler böylece ortaya çıkmaktadır. Düzenli bir şekilde toplanma günlerinin ve merasimlerinin kayıt altına alındığı bu belgeler, konuyla ilgili ilk kronolojik Osmanlı arşiv kaynağıdır. Günlerin liste şeklinde sıralanmaya başladığı

¹⁶ Arif Bilgin, “Matbah-ı Âmire”, *DİA*, XXVIII (2003), 116.

¹⁷ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1945, s. 379.

¹⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 69, 346, 353.

¹⁹ Masraf tezkireleri için bk. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s. 266.

²⁰ BA, Kâmil Kepeci [=KK], nr. 7131, s. 93, 117.

tarikh 1 Muharrem 1153/29 Mart 1740 ve son tarikh 6 Cemâziyelevvel 1210/18 Kasım 1795'dir. Aynı defterin içerisinde, harç ve tayinat miktarlarını gösteren dökümler dolayısıyla, bu tarihin öncesine ve sonrasına âit birkaç Dîvân-ı hümâyûn toplanma gün tarihi de bulunmaktadır.

Söz konusu listelerin öncesi ve sonrasının diğer defterler arasında bulunabileceği ihtimaline yönelik olarak yapılan taramalardan olumlu bir sonuç elde edilememiştir²¹. Bilindiği gibi, Masraf-ı Şehriyârî Kalemî Defterleri'nde, Dîvân'da verilen ziyâfetlerle ilgili gün tarihli perakende kayıtlar da mevcuttur²². Mevâcib dağıtımı ve elçi kabulü ziyâfetlerinin gün tarihiyle birlikte belirtildiği bu türden kayıtlar, defterlerin bugüne ulaşan sayılarının azlığıyla paralel orandadır. Ayrıca Teşrifât Yevmî Vukûât (mufassal/mücmel) Defterleri'nde, gerçekleştirilen törenler ve protokolleriyle ilgili gün tarihli ayrıntılı bilgiler yer almaktadır²³.

III. Toplanma ve Merasim Günlerinin Analizi

Osmanlı idarî anlayışında padişah ve sadrazamların özelliklerine göre yapılanma ve yürütme geleneği bulunduğu genel olarak kabul edilir. Bu bakımdan listelerde yer alan bilgileri padişahların saltanat yıllarına göre incelemek ve aktarmak tercih edilmiştir.

Dîvân-ı hümâyûn günlerinin düzenli olarak sıralandığı tarihlere göre ilk padişah 19 Rebülevvel 1143/1 Ekim 1730'da tahta çıkan Sultan I. Mahmûd (1730-1754)'dur. 1 Muharrem 1153/29 Mart 1740'dan itibaren sı-

²¹ KK tasnifindeki Masraf-ı Şehriyârî ve Harç-ı hâssa şeklinde sınıflanan defterlerin sayısı 59, Bâb-ı Defteri'deki Masraf-ı Şehriyârî Kalemî Defterleri'nin (D. MSF.) sayısı 88'dir. Benzeri listelerin yer alması bir ihtimal olan, Matbah-ı âmire Defterleri'nden KK tasnifinde 110 (burada defterlerin adı, Matbah-ı âmire ve Kiler Defterleri'dir), Bâb-ı Defteri'de (D. BŞM. MTE.) 1263 adet defter bulunmaktadır. KK tasnifindeki 33 adet Tayinat Defterleri de bu ağın içinde değerlendirilmiştir (Katalog nr. 602, s. 1-127; nr. 620, s. 1-11; nr. 986, s. 521-525, 545-548). Dosya olarak, mesela Masraf-ı Şehriyârî Kalemî dosya tasnifindeki sayı 69'dur.

²² Mesela, Bâb-ı Defteri, Masraf-ı Şehriyârî Defterleri, nr. 32135, s. 55, 57, 60 vs.

²³ Tüm teşrifât defterlerinin tahlili için bk. Karaca, *Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi*, s. 105-106.

ralanan tarihler, onun saltanatının 10. yılına ve İvaz Mehmed Paşa'nın sadâreti devrine karşılık gelir. I. Mahmûd döneminde haftada 1 defa olmak üzere ayda 4 kez toplanma günü uygulamasının geçerli olduğu, 4 defa toplantı yapılan ayların varlığından anlaşılmaktadır. Ancak I. Mahmûd'un devrinde daha çok ayda 3 kez Dîvân-ı hümâyûn'un toplandığı, nadiren bu sayının 2'ye düştüğü görülmektedir. Padişahın 18 Zilkade 1165/27 Eylül 1752'deki hareketinden sonra da Dîvân toplantıları devam etmektedir. Masraf-ı şehriyârî Kâtibi'nin yaptığı hesaplama göre Dîvân, 1153 yılında 26, 1159'da 34, 1160'da 32, 1161'de 33, 1162'de 32, 1163'de 31 kez toplanmıştı. Listelerdeki Dîvân günü sayıları bu rakamları teyid etmektedir. Gün adları belirtilmemesine rağmen, toplanma günlerinin daha çok Salı olduğu, Çarşamba ve Pazartesi günü de toplantı yapıldığı, diğer tarih kaynaklarından ve çeviri kılavuzlarından anlaşılmaktadır. Pazar gününe rastlayan elçi kabulü ve Mevâcib ihracı günü de bulunmaktadır.

I. Mahmûd devrinin bu tarihlerdeki kapıkulu Mevâcibleri dağıtımı, Safer, Cemâziyelâhire ve Şaban aylarında olmak üzere genelde yılda 3 kez yapılmıştı. 4 kıstlık Mevâciblerin, ikisi birarada ("*kısteyn Mevâcibi*") ve birer birer dağıtımı genel olarak izlenen bir uygulamadır. 1158/1745-1746'da, sadece 2 defa Mevâcib Dîvânı belirtilmiş olması, kayıt eksikliği değilse, ikişerli olarak ulûfelerin dağıtıldığını gösterir. 17 Şaban 1159/4 Eylül 1746'daki Dîvân'a Nemçe/Avusturya-Macaristan elçisinin gelmediği de kaydedilmiştir²⁴.

28 Safer 1168/14 Aralık 1754'de tahtı devralan Sultan III. Osman (1754-1757) devrinde Dîvân-ı hümâyûn nâdiren 3, daha çok ayda 2 kez toplanmıştı. Başka bir tarifile Dîvân günleri 2 haftada 1'e inmiştir. Ancak bu ra-

²⁴ Orta elçilik pâyesi verilen Nemçe kapu kethudâsının nâmesini takdîmi için bu tarihte Dîvân toplantısı kararlaştırılmış, daha önce Sadrazam Hacı Mehmed Paşa'ya sunduğu imparatorun mektûbundaki "*Kudüs-i şerif kraliyim*" ifadesine şiddetle itiraz edilmiş ve kısaca, harçları çıkarılmış olan Elçi Dîvânı iptal edilmişti. (Vakanüvis Süleyman İzzî, *Târîh*, I, neşr. Beylikçi Râşid-Vakanüvis Vâsîf, İstanbul 1199, s. 92b-93b. Burada sehven "*elçi-i Moskov*" yazılmıştır; Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'î't-Tevârîh*, neşr. M. Münir Aktepe, I, İstanbul 1976, 128).

kamın 4'e çıktığı veya 1'e indiği bir kaç ay da bulunmaktadır. Dîvân günü ise çoklukla Salı'dır. Biri Yazı Dîvânı ve biri Ulûfe Dîvânı olmak üzere 1 haftada 2 Dîvân'ın olduğu tarih ise Şaban 1169'un son haftasıdır (23-29 Mayıs 1756). 23 Şaban 1169/23 Mayıs 1756 Pazar günü Rus elçisinin kabulü Yazı Dîvânı, iki kıst Mevâcibin dağıtıldığı Leh elçisinin iki gün sonraki kabulü ise Galebe Dîvânı idi.

Kapıkulları maaşlarının dağıtımları Muharrem, Cemâziyelâhire ve Şaban olmak üzere yılda 3 kez gerçekleştirilmişti. Elçi kabul edilen Dîvân günleri sayısındaki artış yeni padişahın tahta çıkışının tebriki ve bir takım belgelerin yenilenmesi dolayısıyladır.

16 Safer 1171/30 Ekim 1757'de cülûs eden Sultan III. Mustafa (1757-1774) devrinde, her Salı günü Dîvân toplanması kaidesi geçerlidir ve *Rûznâme*'de iptal edilen toplantılar "*Dîvân afv*" şeklinde gösterilir. Padişah 1180/1766'da "*bir zamândan berü*" terkedilmiş olan Dîvân toplantılarının Salı günleri haftada bir kere icrasını emretmişti²⁵. Listelere göre, III. Mustafa devrinde Dîvân'ın çoğu kez ayda 2 defa toplandığı, ilerleyen yıllarda bunun ayda 1'e düştüğü görülmektedir. Nadiren bu sayının 3 veya 4 olduğu aylar da mevcuttur. Böylece, 1768 seferinden sonra Dîvân toplantıların 6 haftada 1'e indiği şeklindeki yaygın bilgiler değişmektedir. Mevâcib dağıtımının 1182/1768'e kadar yılda 3 seferde ödendiği, bu tarihte açılan Rusya seferinin ardından Mevâcib dağıtımının Receb ve Şevvâl aylarında olmak üzere, bir süre yılda 2 kez gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Sultan III. Osman'ın cülûsundan sonra Dîvân'da ilk görülen elçi Fransa elçisi iken, III. Mustafa'nın tahta çıkışından sonra ilk karşılanan Venedik elçisi olmuştu. 1768 seferi öncesinde artan diplomasi trafiğini, İngiltere, Lehistan, Avusturya-Macaristan elçilerinin peşisıra kabullerinden de izlemek mümkündür. Savaşın devam ettiği dönemde, yaklaşık ikibuçuk yıl Elçi Dîvânı yapılmamıştı. Daha net olarak, 18 Receb 1182/28 Kasım 1768'deki

²⁵ Vakânüvîs Ahmed Vâsîf, *Târîh* (neşr. Müderris Abdurrahmân) I, İstanbul 1219, 280. Karş. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 5.

Fransa elçisinin kabulünden Dubrovnik elçisinin geldiği 28 Muharrem 1185/13 Mayıs 1771'e kadar, yaklaşık 2. 5 yıl hiçbir elçi Dîvân-ı hümâyûn'da misafir edilmemişti.

8 Zilkade 1187/21 Ocak 1774'de tahta çıkan Sultan I. Abdülhamid (1774-1789) devri, Dîvân-ı hümâyûn'un ayda 1 defa toplandığını gösteren uygulamanın daha izlenilebilir şekilde tatbik edildiği dönemdir. Ender görülen 1 ayda 2 Dîvân toplantısı ise, elçi kabulleriyle ilgiliydi. Aslında I. Abdülhamid devrinde, sadrazamın padişahla buluştuğu resmî arzlar/rikâblar da bir takvime bağlanmaya çalışılmış, ayda 1 kez olmak üzere ve tâtil günleri olan Pazartesi ve Perşembe günlerinde bu kabuller gerçekleştirilmişti²⁶. 1203 Muharrem ve Safer (Ekim-Kasım 1788) aylarında hiç Dîvân toplantısı kaydedilmemiş olması, muhtemelen cephelerden gelen olumsuz haberler ve padişahın hastalığıyla ilgilidir.

Üçer aylık dilimler halindeki toplam 4 kıstlık kapıkulu maaşlarının, masar ve recec ayrı ayrı, beşen ve lezez kıstları birarada olmak üzere yılda 3 seferde ödenmesi sürdürülmüştü. 1194/1780-1781 senesinde Dîvân'da sadece Dubrovnik elçisi kabul edilmiş, 22 Muharrem 1197/28 Aralık 1782'deki Mevâcib Dîvânı'nda Fas Hâkimi'nin elçisiyle beraber Dubrovnik elçisi de hazır bulunmuş ve bir de Eflâk/Ulah Beyi kuka giymişti.

11 Receb 1203/7 Nisan 1789'da tahta çıkan Sultan III. Selim (1789-1807)'in saltanatının ilk yıllarında, Dîvân ayda 1 defa toplanmıştır. Ancak bu sayının 1206/1791'den itibaren 2 ayda 1'e düştüğü görülmektedir. Mesela, 1209/1794-1795 yılında Dîvân, Mevâcib dağıtımı için 3, İngiliz elçisinin kabulü ve Eflâk Beyi'ne kuka giydirilmesi dolayısıyla 2 ve bayramlar sebebiyle 2 olmak üzere toplam 7 defa toplanmıştı. III. Selim'in tahtda bulunduğu yaklaşık ilk 7 yılı ihtiva eden Masraf-ı şehriyârî defterindeki ilgili tarihler, 6 Cemâziyelevvel 1210/18 Kasım 1795'de sayfada boşluk olmasına rağmen sonlanmaktadır.

²⁶ F. Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001, s. 108-109.

21 Rebülevvel 1204/9 Aralık 1789 tarihindeki devam etmekte olan Fas elçisinin kabulü merasimi, yangın haberi dolayısıyla ertelenmiş ve bir hafta sonra 28 Rebülevvel 1204/16 Aralık 1789'da bu kabul gerçekleştirilmişti. 21 sayfalık belgeler arasında görülen Dîvân-ı hümayûn'daki biraz daha özel tek merasim, I. Abdülhamid'in kızı Esma Sultan'ın Kapdan-ı deryâ Küçük Hüseyin Paşa'yla 8 Cemâziyelevvel 1207/22 Aralık 1792'deki düğünü dolayısıyla verilen ziyâfetir²⁷.

IV. Sonuçlar

Masraf-ı şehriyârî defterindeki söz konusu listelerden bazı yeni bilgilere ve sonuçlara ulaşılmaktadır. Belgelerde belirtilen ve Dîvân'ın türünü gösteren adlandırmalar, pek az tanınan terimleri de içerir. Buradaki bilgilerle ve kaynak metinlerdeki adlandırmalarla birlikte Dîvân türleri kısaca şöyle açıklanabilir. *Sâde Dîvân*, mutad üzere yapılan ve harçların olağan şekilde verildiği Dîvân'dır²⁸. Sadece gündemdeki konuların görüşüldüğü bu türdeki Dîvân'a, *Bayağı Dîvân* veya *Mütad Dîvân* da denmektedir. Başta yeniçeriler olmak üzere, kâtib, çavuş gibi ulûfelilerin/kapıkullarının maaşlarını aldıkları Dîvân'ın adı *Ulûfe Dîvânı*, *Kese Dîvânı* veya *Mevâcib Dîvânı*'dir²⁹. *Mevâcib Dîvânı*'nın elçi kabulüyle birlikte gerçekleştirildiği Dîvân'a, *Galebe Dîvânı* veya *Büyük Dîvân* denmektedir. Elçilerin kabul edildikleri Dîvân, *Elçi Dîvânı*³⁰, onların nâme-i hümayûnu teslim aldıkları Dîvân, *Yazı Dîvânı* olarak

²⁷ Faaliyetleri hakkında bk. Nejad Göyünç, "Kapudan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa", İÜEF, *Tarih Dergisi*, sayı 3-4 (1952), 35-50.

²⁸ Mutad/Alışılmış bir Dîvân-ı hümayûn toplantısının nasıl gerçekleştirildiğine dâir Abdurrahman Şeref ("Topkapu Saray-ı Hümayûn'u", s. 357-362) ve Uzunçarşılı'nın (*Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 13-29) tasvirleri değerini korumaktadır. Keza bk. Ahışahî, "Divan-ı Hümayûn Teşkilâtı", s. 26-28; Reisülküttâb merkezli olarak Dîvân'daki teşrifâula ilgili etraflı bilgiler için bk. a. mlf., *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl)*, İstanbul 2001, s. 233-244.

²⁹ Ayrıntılar için bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti teşkilâtından Kapıkulu Ocakları, I, Acenti Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*, Ankara 1943, 321-322, 419-423.

³⁰ Elçilerin Dîvân'daki kabulleriyle ilgili olarak bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 296-306; Mübahat S. Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fevkalâde Elçilerin Ağırlanması", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. İsmail

anılmaktadır. Bayramlardaki ziyafet sebebiyle toplanan Dîvân ise *Muâyede Dîvânı*'dır. Olağanüstü hallerde Alayköşkü altında veya Bâbüssaâde önu gibi saray merkezli yerlerde, genelde padişahın da katılımıyla yapılan ve tarafların talebelerini sözlü olarak dile getirdikleri *Ayak Dîvânı* ise³¹, burada belirtilen Dîvân türlerinden tümüyle farklıdır.

Belgelerdeki ilk dikkat çekici bilgi, Dîvân günleri için kesin veya belirli bir takvimin bulunmadığı, Mâbeyn-ı hümâyûn'dan veya Bâb-ı Âsafî'den gelen haberle birlikte harekete geçildiğinin kesinleşmesidir. Listelerdeki bir notda bu durum açık bir şekilde ifade edilir: "*Safer'in on sekizinde [1176] Dîvân haberi gelüp, heman o gün tezkireleri yazılıp, sahh olmadan ref' haberi gelüp Dîvân olmamışdır*"³². Bu türden bir gelişme muhtemelen sadece Mutad Dîvân'lar için söz konusudur. Mevâcib veya Elçi Dîvân'ları gibi toplanmalar için bu şekilde bir uygulama herhalde düşünülemez. Padişahların şahsında Osmanlı devlet idarecilerinin mübarek/uğurlu gün arayışıyla müneccimlerden bilgi almaları geleneğini Dîvân-ı hümâyûn'daki ictima günleri için de izlemek mümkündür. Bu bakış açısıyla özellikle III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim devirlerindeki toplanma günleri arasından, padişahlara sunulan zâyîçelerden de yararlanılarak örnekler çikartılabilir.

1740-1795 yıllarında Dîvân-ı hümâyûn'un toplanma günlerinin her zaman belirli olan veya ortalamasını gösteren sayısını tesbit etmek, Osmanlı Devleti'ndeki yaygın gayrimuayyen uygulamaların burada da görülmesi sebebiyle güçtür. Bununla birlikte, I. Mahmûd devrinde ayda 3 defa, III. Osman döneminde daha çok 2 kez, III. Mustafa devrinde, çoğunlukla 2 nâdiren 1 kez, I. Abdülhamid devrinde ayda 1 ve Sultan III. Selim'in saltanatının ilk üç yılından sonra 2 ayda 1 defa Dîvân-ı hümâyûn'un toplandığı ifade edile-

Ercüment Kuran'a Armağan, XXVII/1-2 (1989), 221-222; Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, XI (1995), 10. Hakan Karateke, elçilerin Arz'daki kabulleri ağırlıklı olarak örnekleriyle birlikte bu merasimleri aktarmıştır (*Padişahım Çok Yaşal Osmanlı Devleti'nin Son Yüz Yılında Merasimler*, İstanbul 2004, s. 123-130).

³¹ Ayak Dîvânı için bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 225-229.

³² KK, nr. 7131, s. 14.

bilir. Dîvân'ın bir yılda kaç defa toplandığı da hesaplanabilir. Eksik günleri olduğu anlaşılan 1154-1157 ve 1210 yılları hariç tutulduğunda ve yangın dolayısıyla iptal edilenler dahil olmak üzere senelere göre toplam Dîvân gün sayıları şu şekildedir.

1153	26	1167	33	1176	16	1185	12	1194	9	1203	7
1159	34	1168	25	1177	22	1186	8	1195	10	1204	12
1160	32	1169	28	1178	21	1187	9	1196	9	1205	9
1161	33	1170	25	1179	21	1188	15	1197	9	1206	10
1162	32	1171	29	1180	25	1189	15	1198	12	1207	8
1163	31	1172	19	1181	28	1190	15	1199	10	1208	6
1164	30	1173	16	1182	24	1191	11	1200	12	1209	7
1165	31	1174	17	1183	15	1192	11	1201	9		
1166	35	1175	17	1184	15	1193	9	1202	7		

Hiç aksatılmadan gerçekleştirilen toplanma ve ziyafet günleri, 1 Şevvâl'lerdeki Ramazan Bayramı ("İd-i Fitr") ve 10 Zilhicce'lerdeki Kurban Bayramı ("İd-i Adhâ") günüdür. Bayram namazlarından sonra verilen bu ziyâfetlerle ilgili kayıtların, muhtemelen yıllık Şevvâl ayı tevcihâtının da etkisiyle Masraf-ı şehriyârî kâtibleri tarafından daha dikkatle kayıt altına alındığı görülmektedir. Kubbealtı'ndaki Muâyede Dîvânı'nın devamında icrâ edilen bayramlaşma törenleri 1867'de Dolmabahçe'ye nakline kadar devam etmiş, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte pek çok merasim gibi bayramlaşma törenlerinde de bazı değişikliklere gidilmiştir³³.

Yangın çıktığında veya haberi geldiğinde Dîvân toplantısı yapılmamakta, başlamışsa iptal edilmektedir. Bu durumu haber veren kayıtlarda bazen yangın mahalli de belirtilmiştir³⁴.

Ramazan aylarında Dîvân toplanmamaktadır. Bunun istisnası, I. Abdülhamid devrindeki 8 Ramazan 1192/30 Eylül 1778, III. Selim dön-

³³ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devleti'nin Son Yüz Yılda Merasimler*, s. 78-81.

³⁴ "15 Şevvâl sene 1153 [3 Ocak 1741]. İhrâk zuhûr etmekle Dîvân olmadı. Tezkireleri verilmiştir" (s. 6); "8 Safer 1167 [5 Aralık 1753], Kasımpaşa'da ihrâk olmağıle Dîvân olmamıştır" (s. 3).

mindeki 16 Ramazan 1203/10 Haziran 1789 ve 7 Ramazan 1205/10 Mayıs 1791 tarihli Mevâcib dağıtımı sebebiyle sürülen Dîvân'lardır. Bu durumda da “tezkireleri yazılıp, ta'âmı mahallerine aşçıbaşı ma'rifetiyle irsâp” olunmaktadır³⁵. XVI. yüzyıldaki Dîvân'ı incelemiş olmakla beraber, Albert H. Lybyer'in “belki bu toplantılara Ramazan ayında ara verilmiş olabilir” şeklindeki ifadesi burada doğrulanmaktadır³⁶.

Nâme-i hümâyûn'un teslim edildiği Elçi Dîvân'larına, Yazı Dîvânı veya “*Elçi-i Leh, nâme aldı*” gibi kayıtlarla işaret edilmiştir. Ancak onların hangi gün itimadnâmelerini de sunmak için geldikleri bu kayıtlardan çıkmaktadır. Eflâk ve Boğdan beylerinin atanmalarını veya görevde bırakılmalarını gösteren kuka giydikleri merasimler her zaman belirtilmiştir. Elçilere göre değişmekte olan harç tür ve miktarları da hatırlatma veya ikaz ifade eden cümlelerle birlikte not edilmiştir.

Mühimme Defterleri'ndeki gün tarihli hükümlerin Dîvân-ı hümâyûn'un toplandığı günde mi kaleme alındığı veya toplanma gününü mü gösterdiği meselesine, bu kayıtların ek bir katkısı olmamaktadır. Dîvân işlevini kaybettiği için 1740-1795 tarihleri tam ölçü değildir. Bu yıllara âit hemen hemen tüm *Mühimme Defterleri*'ndeki hüküm tarihleri, onlu taksime (evâil-evâsıt-evâhır) göre belirtilmiştir. İhtiva ettiği gün tarihleriyle bir istisna olan 264 numaralı *Mühimme Defteri*'nden seçilen 11 gün tarihi karşılaştırıldığında, bunlardan 9'unun Dîvân'ın toplanmadığı gün tarihli olduğu görülmektedir. Bu tarihler de, Dîvân'ın toplanma gününden bir iki gün sonra da değildir. Dolayısıyla hükümlerin, istisnalar dışında Dîvân gününden sonra kaleme alındığını bildiren başlıca Uzunçarşılı, Uriel Heyd, Mübahat S. Kütükoğlu ve Feridun M. Emecen'in tesbitleri teyid olunmaktadır³⁷. *Sefer Mühimme*'le-

³⁵ s. 105, 117-118.

³⁶ *Kammi Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetimi*, çev. Seçkin Cılızoğlu, Ankara 2000, s. 171.

³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 37; U. Heyd, *Ottoman Documents on Palestine 1552-1615: A Study of the Firman According to the Mühimme Defteri*, Oxford 1960, s. 25; M. S. Kütükoğlu, “Mühimme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan-2 Ma-*

rindeki gün tarihli hükümlerin ise Dîvân toplantısı gününe işaret ettiği şüphesizdir³⁸. Bilindiği gibi, Dîvân-ı hümâyûn *Rikâb Mühimme*'leri müsvedde veya temize çekilmiş olmalarına göre farklılık göstermektedir ve daha genelde, her yazma gibi her *Mühimme Defteri* de tek bir eser özellikleri taşımaktadır.

Dîvân gün tarihlerinin devamında, bazı sadrazam ve kaymakam paşaların ilk Dîvân'ları, vazifeye tayin tarihleri not edilmiştir³⁹. Bu türden kayıtlar, Osmanlı günlüklerindeki bilgileri kontrol etmeye veya tamamlamaya elverişlidir. Defterdeki kayıtların asıl sahipleri olan Matbah emînlerinin ve Masraf-ı şehriyârîlerin isimleri ve vazife tarihleri, genellikle başlıklar halinde kayıt altına alınmıştır.

Belgelerde gün adları nadiren bildirilmiştir. Söz konusu 1740-1795 tarihleri için gün adları da yazılmış olsaydı, Saray ve Bîrûn'daki tam takvimi öğrenmek ve böylece çelişkili bazı gün tarihlerini kontrol etmek mümkün olacaktı. Aynı gün tarihli Dîvân-ı hümâyûn toplantısıyla ilgili olarak vakânüvîs tarihleri, sırkâtibi rûznâmeleri, özel tarihler, rûzmerre ve cerîde gibi başlıca Osmanlı tarih kaynaklarında ne tür bilgi bulunduğuna işaret etmek amacıyla, birkaç örnek metin köşeli parantez içerisinde nakledilmiştir.

Defterin bir çok sayfasında, Dîvân toplantılarında “*mu'tâd-ı kadîm*” verilen harçların dökümleri bulunmaktadır. Kimlere, kaç sofraya kurulduğu buraya tayin edilen yiyecek-içecek miktarları bazı hesaplamalarla birlikte sıralanmaktadır. “*Dîvân-ı hümâyûn vukû' buldukca bu mikdâr harc verilür*”

yıs 1986 *Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 100; F. M. Emecen, “Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5 (2005), s. 119. Aynı makalede gün tarihli başlıkların gerçekte neyi gösterdiği merkezinde gelişen görüşlerin müzakeresi ve defterlerle ilgili ayrıntılı bilgiler (s. 110-117), neşir veya tez konusu olan *Mühimme Defterleri*'nin listesi (s. 136-138) bulunmaktadır.

³⁸ Emecen, “Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet”, s. 126.

³⁹ Mesela, “17 Cumâdelâhur 1170 [9 Mart 1757] Evvel Dîvânıdır Râgıb Mehmed Paşa'nın. Fî 8 C sene [1170/28 Şubat 1757] dâhil-i İstanbul oldu” (s. 11); “29 Şevvâl 1206 [20 Haziran 1792], Melek Mehmed Paşa hazretlerinin ibtidâ Dîvânıdır” (s. 118).

veya “*sefer-i hümâyûn oldukda bu minvâl üzre Dîvân harcı beyân olundu*” gibi başlıklarla sıralanan kayıtlar⁴⁰, daha sonra çıkarılacak harçlarda esas alınmasına yönelikti.

Masraf-ı şehriyârî kâtiblerinin gün rakamı sırasındaki açıklama cümlelerinde, beklenildiği üzere, aynı tür Dîvân’lar için her zaman aynı ifadeler kullanılmamıştır. Mesela, Mevâcib ihrâcını gösteren Dîvân toplantısı, defterin bazı sayfalarında başlık şeklinde belirtildiği gibi tam olarak “*Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib ma’a yağma-i Yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn*” şeklinde yazılması gerekirdi. Benzer biçimde, Kurban Bayramı ziyâfetini bildiren tam başlık da “*Ziyâfet-i id-i adhâ ma’a yağma-i Yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn*” şeklinde olmalıydı. Aynı içerikli olan bu şekildeki cümleler yazıldığı gibi aktarılmaya çalışılmıştır. Osmanlı tarih kaynaklarında pek az rastlandığı üzere, Sultan I. Abdülhamid’den “*Abdülhamîd’in mahtûmu [mahdûmesi] Esmâ Sultân*”, Sadrazam Köse Mustafa Paşa’dan “*Bugün Mustafa azl*” şeklinde bahsedilmesi⁴¹, kullanılan ifadelerdeki serbestlik hakkında fikir verebilir. Elçi kabulleri dolayısıyla bildirilen Dubravenedik / Dubrovnik, Moskov / Rusya, Danmerko / Danimarko, Frans / Fransız / Fransa, Brandebur / Tarandebur / Prusya gibi farklı yazılan / okunan kelimelerde, yaygın kullanım tercih edildi. Çalışmanın hedefi Dîvân’ın gün tarihinin ve türünün listelenmesi olduğundan, çoğu terim ve kelimeler eksik veya hatalı da olsa yazıldığı gibi aktarılmış, pek az metin tamiri yapılmıştır. Aynı hedefe yönelik olarak Dîvân’ın tarihi ve merasimle ilgili bilgilere liste içerisinde yer verilmiş, diğer bilgiler dipnotlarına taşınmıştır. Bazen ihmâl edilmiş olan “*fi*”, “*sene*” ve yıllardaki eksik rakamlar (155=1155 gibi) tamamlanmış, seneler arasında bir boş satır bırakılmış ve bunun dışındaki eklemelerin tümü köşeli parantezle gösterilmiştir.

1154-1157 ve 1210 yıllarına âit listelerde eksik ay ve günler bulunmaktadır. Defterin diğer sayfalarında bir şekilde belirtilmiş olan, ilk listenin

⁴⁰ s. 20-22, 24 vs.

⁴¹ s. 11, 13.

başladığı 1 Muharrem 1153/29 Mart 1740'ın öncesine⁴² ve listenin kesildiği 6 Cemâziyelevvel 1210/18 Kasım 1795'in sonrasına⁴³ âit bazı Dîvân-ı hümâyûn günleri dipnotunda biraraya getirilmiştir. Aradaki eksik Dîvân günlerinden bir kısmının sırkâtibi rûznâmelerinden tamamlanması mümkündür. Defterin son sayfasındaki tarihsiz notlar da önemli olabileceği düşünülerek aynı şekilde nakledilmiştir⁴⁴.

Bazı tarihlerin devamında not edildiği üzere kuzu, aşûre ve helva gibi verilen çeşitli yiyeceklerle ilgili kısa notlar, muhasebeyle ilgili rakamlar ve yazılan tezkire sayıları ayrı bir çalışma olacağından buraya aktarılmamış ve sayfasını işaretle yetinilmiştir. Parantez içerisinde gösterilen sayfa numarası, ziyafetle ve tarihle ilgili bilginin, harç miktarları ve benzeri ayrıntıların ayrıca yer aldığı sayfaya işaret etmektedir. Ay adlarında kullanılan rumuzlar (M: Muharrem; Safer: S; Rebûlelevvel: Râ; Rebûlâhur: R; Cemâziyelevvel: Câ; Cemâziyelâhure: C; Şaban: Ş; Ramazân: N; Şevvâl: L; Zilkade: Zâ; Zilhicce: Z) aynı şekilde belirtilmiş, tüm harfleriyle yazılan Receb ayı için B rumuzu

⁴² Fî Gurre-i S sene 1152; 16 S sene 1152 (s. 57).

⁴³ Fî Gurre-i Receb sene 1212. Ziyâfet-i Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde. Boğdan Beyi kuka giymiştir (s. 129); Fî 28 Câ sene 1213. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn. ... [?] oğlu Yûsuf Paşa teşrifleri 18 Câ 1213. İbtidâ Dîvânıdır (s. 49); Fî 19 Câ sene 1217 (s. 99); Fî Gurre-i L sene 1217. Ziyâfet-i 'îd-i fitr ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 66); Fî 16 L sene 1217. Ziyâfet-i Elçi-i Rusya, teslim-i nâme (s. 123); Fî 10 Z sene 1217. Ziyâfet-i 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 67); Fî 25 M sene 1218. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 52); Fî Câ sene 1218 [gün tarihi yazılmamıştır]. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn ber-mu'tâd-ı kadîm (s. 99); Fî 7 R sene 1218. Ziyâfet-i Elçi-i Buhara der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 91); Fî 19 Câ sene 1218. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 50); Fî Ş sene 1219 [gün tarihi yazılmamıştır]. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 112); Fî 27 Zâ sene 1219. Ziyâfet-i Elçi-i Buhara ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 92); Fî 10 Z sene 1219. Ziyâfet-i 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 68); Fî 10 C sene 1220. Ziyâfet-i Elçi-i İngiliz der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 122); Fî 19 Ş 1220. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 122); Fî 4 N sene 1225. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn (s. 127).

⁴⁴ Şivet İsvec iki yer demekdir, ta'âmları sâ'ir elçiyân misillü verilir; Prusya Tarandebur demekdir, sâ'ir elçiyân misillü harcları verilir; Boğdan beyi kuka gydüğü vakt mahsûs ta'âmı yokdur; Dubravenedik elçisine mahsûs harcı yokdur; Kaleme altı aded zuhûrât beher-gün gelüp gideyor (s. 131).

kullanılmıştır. Ayın ilk gününü ifade eden gurre'li tamlamalar G-, son günü anlamındaki selh'li tamlamalar S- şeklinde gösterilmiştir.

V. Dîvân-ı Hümâyûn'un Kronolojik Toplanma ve Merasim Günleri (1153-1210/1740-1795)

Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn [s. 6]	
Fî G-M sene 1153	
Fî 22 M sene 1153	
Fî 5 S sene 1153	
Fî 13 S sene 1153	Elçi-i Fransa der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ⁴⁵ .
Fî 27 S sene 1153	
Fî 5 Râ sene 1153	Elçi-i Fransa ⁴⁶ .
Fî 26 Râ sene 1153	
Fî 4 R sene 1153	
Fî 18 R sene 1153	
Fî 3 Câ sene 1153	
Fî 10 Câ sene 1153	
Fî 24 Câ sene 1153	
Fî 8 C sene 1153	
Fî 22 C sene 1153	
Fî 29 C sene 1153	Elçi-i Nemçe [der-hîn-i] ihrâc-ı Mevâcib ⁴⁷ .
Fî 28 B sene 1153	
Fî 18 Ş sene 1153	Yazu.
Fî 25 Ş sene 1153	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1153	
Fî 15 L sene 1153	İhrâk zuhûr etmekle Dîvân olmadı ⁴⁸ .
Fî 22 L sene 1153	
Fî 7 Zâ sene 1153	
Fî 21 Zâ sene 1153	
Fî 28 Zâ sene 1153	
Fî 10 Z sene 1153	İd-i adhâ ziyâfeti.
Fî 26 Z sene 1153	

⁴⁵ (s. 56).

⁴⁶ (s. 56).

⁴⁷ (s. 111-112).

⁴⁸ Tezkireleri verilmiştir.

Fî 18 M sene 1154	Ziyâfet-i Elçi-i Şâh-ı Acem ⁴⁹ .
Fî 25 M sene 1154	Ziyâfet-i Elçi-i Moskov ⁵⁰ .
Fî S-M sene 1154	Ziyâfet-i Elçi-i Fransa ⁵¹ der-yevm-i Pazar günü olmuştur.
Fî 2 S sene 1154	Elçi-i Nemçe der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib. Salı günü ⁵² .
Fî 16 S sene 1154	Elçi-i Dubrovnik ⁵³ .
Fî 23 S sene 1154	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib, Elçi-i İspanya ⁵⁴ .
Fî 23 Râ sene 1154	
Fî 6 R sene 1154	Ziyâfet-i Elçi-i Şâh-ı Acem der-avdet be-vilâyetes. Ziyâfet-i Elçi-i Abdûlbâkî Hân der-Dîvân-ı hümâyûn ⁵⁵ .
Fî 24 C sene 1154	Der-hîn-i âmeden-i Kapu kethudâsı Çasar-ı Nemçe ve ihrâc-ı Mevâcib ve ta'âm-ı yağma ⁵⁶ .
Fî S-Zâ sene 1154	Elçi-i İspanya ma'a balyos ⁵⁷ .
Fî 13 M sene 1155	İkrâm-ı Moskov kapu kethudâsı ⁵⁸ .
Fî 25 S sene 1155 ⁵⁹	
Fî 7 S sene 1156 ⁶⁰	
Fî 14 S sene 1156 ⁶¹	

⁴⁹ (s. 58).

⁵⁰ (s. 56).

⁵¹ (s. 56).

⁵² (s. 56).

⁵³ (s. 54); ["Fî 16 S sene 1154. Târîh-i mezbûrda Dubravenedik elçisi Dîvân-ı hümâyûn'a gelüp, mu'ayyen olan üç senede bir cizyesin getürüp, teslim-i Hazîne-i hümâyûn eyledi. Ve târîh-i mezbûrda bir kıst Mevâcib yazusu dahi oldu" (Ahmed b. Mahmûd, *Târîh*, Berlin Staatsbibliothek, Orientalische Abteilung, nr. 1209, vr. 345b)].

⁵⁴ (s. 56).

⁵⁵ (s. 58-59).

⁵⁶ (s. 55, 61).

⁵⁷ (s. 56); ["Otuzuncu yevm-i sülâsâda Dîvân-ı âlî mahalline teşrif ve ba'de'd-Dîvân beyaz kâkûm ve kabâ lebs buyurup, Oda-i Arz'a şeref-bahş-ı iclâl ve ber-vech-i mu'tâd İtalya elçisi ba'zı beyzâdeler ile sütte-sa'âdet-me'âba ruh-süde" (Sirkâtibi Ömer Ağa, *Rûznâme-i Sultân Mahmûd Hân*, vr. 40b-41a)].

⁵⁸ (s. 56).

⁵⁹ (s. 53).

⁶⁰ (s. 57).

⁶¹ (s. 57).

DÎVÂN-I HÛMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 107

Fî 3 Câ sene 1156 ⁶²	
Fî 11 Râ sene 1156	Ziyâfet-i Elçi-i Leh der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ⁶³ .
Fî 28 Râ sene 1156 ⁶⁴	
Fî 19 M sene 1157 ⁶⁵	
Fî 29 Ş sene 1157	Elçi-i Hind der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ⁶⁶ . Ziyâfet-i Elçi-i Özbek ki der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 S sene 1157 ⁶⁷	
Fî 15 Râ sene 1157 ⁶⁸	
Fî 29 Râ sene 1157	[s. 106]
Fî 6 R sene 1157	
Fî 13 R sene 1157	
Fî 20 R sene 1157	Ziyâfet-i Venedik.
Fî 19 L sene 1157	Elçi-i Dubrovnik âmed ⁶⁹ .
Fî 21 M sene 1158 ⁷⁰	
Fî 12 S sene 1158 ⁷¹	
Fî 23 R sene 1158 ⁷²	
Fî S-R sene 1158 ⁷³	
Fî 14 Câ sene 1158	
Fî 21 Câ sene 1158	
Fî 28 Câ sene 1158	
Fî 13 C sene 1158	
Fî 20 C sene 1158	
Fî 27 C sene 1158	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 11 B sene 1158	
Fî 18 B sene 1158	

⁶² (s. 57).

⁶³ (s. 56).

⁶⁴ (s. 57).

⁶⁵ (s. 57).

⁶⁶ (s. 60-61).

⁶⁷ (105-106).

⁶⁸ (s. 57).

⁶⁹ (s. 5, 54).

⁷⁰ (s. 101).

⁷¹ (s. 5).

⁷² (s. 101).

⁷³ (s. 101).

Fî 25 B sene 1158	
Fî 3 Ş sene 1158 ⁷⁴	
Fî 17 Ş sene 1158	
Fî 24 Ş sene 1158	Elçi-i Venedik der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ⁷⁵ .
Fî G-L sene 1158	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 14 L sene 1158	
Fî 21 L sene 1158	
Fî 28 L sene 1158	
Fî 6 Zâ sene 1158	
Fî 13 Zâ sene 1158	
Fî 20 Zâ sene 1158	
Fî 27 Zâ sene 1158	
Fî 10 Z sene 1158	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf.
Fî 3 M sene 1159	[s. 62] Elçi-i Şâh-ı Acem.
Fî 17 M sene 1159	
Fî 24 M sene 1159	
Fî G-S sene 1159	
Fî 15 S sene 1159	Elçi-i Şâh-ı Acem ⁷⁶ .
Fî 29 S sene 1159	
Fî 6 Râ sene 1159	
Fî 20 Râ sene 1159	
Fî 5 R sene 1159	
Fî 12 R sene 1159	
Fî 21 R sene 1159	
Fî 3 Câ sene 1159	Ziyâfet-i Elçi-i Moskov ma'a yağma.
Fî 17 Câ sene 1159	
Fî 24 Câ sene 1159	
Fî 2 C sene 1159	İhrâk zuhûr etmekle Dîvân olmadı ⁷⁷ .
Fî 9 C sene 1159	

⁷⁴ (s. 5, 106).

⁷⁵ (s. 110).

⁷⁶ (s. 56, 105); ["Sefir-i İran mûmâ-ileyh Fethali Bey Türkman'a tahsis kılınan cevâbnâme-i hümâyûn teslimi için, mâh-ı Saferü'l-hayr'ın on beşinci günü tertib olunan Dîvân-ı hümâyûn'a getirülüp, merâsim-i âdi icrâsından sonra sefir-i mûmâ-ileyhe ferâce semmûr kürk ve üç nefer mu'teber adamlarına kâkûm kürkleri ve mihmândâr ve etbâ'-ı sâ'iresine otuz sevâb hil'atlar ilbâs olunup" (Vakanüvîs İzzî, *Târîh*, I, 44b)].

⁷⁷ Tezkire-dâde.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 109

Fî 23 C sene 1159 ⁷⁸	
Fî S-C sene 1159	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 14 B sene 1159	
Fî 21 B sene 1159 ⁷⁹	
Fî 28 B sene 1159 ⁸⁰	
Fî 12 Ş sene 1159	
Fî 20 Ş sene 1159	
Fî 27 Ş sene 1159	Der-hfn-i ihrâc-ı Mevâcib ma'a Elçi-i Nemçe. Tezkiresi verilmiştir. Lâkin Dîvân'a gelmedi ⁸¹ .
Fî G-L sene 1159	Ziyâfet-i 'îd-i Fitr.
Fî 16 L sene 1159	
Fî 23 L sene 1159	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe.
Fî 8 Zâ sene 1159	
Fî 15 Zâ sene 1159	
Fî 22 Zâ sene 1159	
Fî 29 Zâ sene 1159	
Fî 10 Z sene 1159	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ [der-] Dîvân-ı hümâyûn ⁸² .
Fî 21 Z sene 1159	
Fî 28 Z sene 1159	
Fî 12 M sene 1160	[s. 9]
Fî 26 M sene 1160	
Fî 4 S sene 1160	
Fî 18 S sene 1160	
Fî 2 Râ sene 1160	Ziyâfet-i Elçi-i İngiliz ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf [ve] ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 16 Râ sene 1160	
Fî 23 Râ sene 1160	
Fî 8 R sene 1160	
Fî 22 R sene 1160	
Fî 29 R sene 1160	
Fî 6 Câ sene 1160 ⁸³	
Fî 13 Câ sene 1160	Boğdan Beyi kuka giyüp ⁸⁴ .

⁷⁸ (s. 105).

⁷⁹ Azl-i Hasan Paşa.

⁸⁰ İbtidâ-i Dîvân-ı Mehmed Paşa.

⁸¹ (s. 105).

⁸² Yevm-i Cum'aertesî.

⁸³ [Bu tarihin yerindeki karışıklık, düzeltilerek aktarıldı].

Fî 27 Câ sene 1160	
Fî 4 C sene 1160	
Fî 11 C sene 1160	
Fî 25 C sene 1160	
Fî 3 B sene 1160	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 17 B sene 1160	
Fî 24 B sene 1160	
Fî G-Ş sene 1160 ⁸⁵	
Fî 8 Ş sene 1160	
Fî 27 Ş sene 1160	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-L sene 1160	Ziyâfet-i 'îd-i fitr [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 13 L sene 1160	
Fî 20 L sene 1160	Elçi-i Fransa ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî [der-] Dîvân-ı hümâyûn ⁸⁶ .
Fî 27 L sene 1160	
Fî 4 Zâ sene 1160	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe ma'a-yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî ⁸⁷ .
Fî 11 Zâ sene 1160	
Fî 2 Z sene 1160	
Fî 10 Z sene 1160	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ ma'a-yağma-i Yeniçeriyân der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 16 Z sene 1160	
Fî 23 Z sene 1160	
Fî 8 M sene 1161	[s. 7] Dubrovnik elçisi gelüp ⁸⁸ ,
Fî 15 M sene 1161	
Fî 22 M sene 1161	
Fî 6 S sene 1161	
Fî 20 S sene 1161	
Fî 27 S sene 1161	
Fî 5 Râ sene 1161	Ziyâfet-i Elçi-i Felemenk der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ma'a-yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn ⁸⁹ .

⁸⁴ harc sâ'ir Dîvân gibidir, bayağı.

⁸⁵ İbtidâ-i Dîvân-ı Emîn Ali Ağa.

⁸⁶ (s. 53).

⁸⁷ (s. 53).

⁸⁸ Bayağı Dîvân harc[ı] verilmiştir. Ziyâfet-i ta'âm yoktur.

⁸⁹ (s. 56).

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 111

Fî 19 Râ sene 1161	
Fî 25 Râ sene 1161	
Fî 3 R sene 1161	
Fî 17 R sene 1161	
Fî 24 R sene 1161	
Fî 2 Câ sene 1161	Ziyâfet-i Elçi-i Şâh-ı Acem ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî ⁹⁰ .
Fî 16 Câ sene 1161	
Fî S-Câ sene 1161	
Fî 7 C sene 1161	
Fî 21 C sene 1161	
Fî 28 C sene 1161	Ziyâfet-i Elçi-i Şâh-ı İrân Abdülkerîm Hân teslim-i nâme-i hümâyûn der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 13 B sene 1161	
Fî 20 B sene 1161	
Fî 27 B sene 1161	
Fî 4 Ş sene 1161	
Fî 18 Ş sene 1161	
Fî 25 Ş sene 1161	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ⁹¹ .
Fî G-L sene 1161	Ziyâfet-i îd-i fitr [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 22 L sene 1161	
Fî 29 L sene 1161	
Fî 13 Zâ sene 1161	
Fî 20 Zâ sene 1161	
Fî 27 Zâ sene 1161	Elçi-i Venedik ma'a-yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî ⁹² .
Fî 10 Z sene 1161	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 18 Z sene 1161 ⁹³	
Fî 25 Z sene 1161	
Fî 10 M sene 1162	[s. 26]

⁹⁰ ["Sefir-i mûmâ-ileyh mâh-ı Cümâde'l-ülâ'nın üçüncü yevm-i Sülâsâ'da vâkı' olan Dîvân-ı hümâyûn'a ber-minvâl-i sâbık ta'yîn olunan ricâl ile getirülüp, tenâvül-i ta'âm ve kâ'ide-i devlet-i ebed-kıyâm icrâsından sonra merâsim-i sâlifî'l-beyâna kıyâs ile kürkler ve hil'atlar ilbâs" (Vakanüvis İzzî, *Târîh*, II, 161b)].

⁹¹ (s. 109)

⁹² (s. 110).

⁹³ (s. 106).

Fî 17 M sene 1162	
Fî 2 S sene 1162	
Fî 9 S sene 1162	
Fî 23 S sene 1162	
Fî S-S sene 1162	
Fî 5 Râ sene 1162	Yevm-i Pazar. Ma'a yağma-i Yeniçeriyân der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 21 Râ sene 1162	
Fî 6 R sene 1162	
Fî 20 R sene 1162	
Fî 27 R sene 1162	
Fî 5 Câ sene 1162	
Fî 19 Câ sene 1162	
Fî 26 Câ sene 1162	İhrâk zuhûr etmekle Dîvân olmadı ⁹⁴ .
Fî 3 C sene 1162	
Fî 10 C sene 1162	
Fî 17 C sene 1162	
Fî 24 C sene 1162	
Fî 2 B sene 1162	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf ve ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 16 B sene 1162	
Fî S-B sene 1162	
Fî 14 Ş sene 1162	
Fî 28 Ş sene 1162	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf.
Fî G-L sene 1162	Ziyâfet-i 'îd-i fitr [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 18 L sene 1162 ⁹⁵	Boğdan Beyi kuka giyüp ⁹⁶ ,
Fî 3 Zâ sene 1162 ⁹⁷	
Fî 10 Zâ sene 1162	
Fî 23 Zâ sene 1162	
Fî G-Z sene 1162	
Fî 10 Z sene 1162	Ziyâfet-i 'îd-ı adhâ ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf.
Fî 21 Z sene 1162	

⁹⁴ Lâkin tezkireleri verildi.

⁹⁵ Fî 21 L 1162. Matbah Emîni Ali Ağa azl-şüd.

⁹⁶ Dîvân'da ta'âmı yokdur.

⁹⁷ Hüseyin Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 113

Fî 28 Z sene 1162	
Fî 5 M sene 1163	[s. 27]
Fî 13 M sene 1163	
Fî 20 M sene 1163	
Fî 4 S sene 1163 ⁹⁸	
Fî 11 S sene 1163	
Fî 18 S sene 1163	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 10 Râ sene 1163	
Fî 17 Râ sene 1163	
Fî G-R sene 1163	
Fî 8 R sene 1163	
Fî 15 R sene 1163 ⁹⁹	
Fî 22 R sene 1163	
Fî 7 Câ sene 1163	
Fî 14 Câ sene 1163	
Fî 28 Câ sene 1163	
Fî 6 C sene 1163	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ma'a Elçi-i İsvec ¹⁰⁰ .
Fî 20 C sene 1163	
Fî 4 B sene 1163	
Fî 11 B sene 1163	
Fî 18 B sene 1163 ¹⁰¹	
Fî 3 Ş sene 1163	
Fî 10 Ş sene 1163	
Fî 11 ¹⁰² Ş sene 1163	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1163	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 28 L sene 1163 ¹⁰³	
Fî 6 Zâ sene 1163	
Fî 13 Zâ sene 1163	
Fî 20 Zâ sene 1163	
Fî 27 Zâ sene 1163	
Fî 10 Z sene 1163	[Ziyâfet-i] 'îdiyye-i adhâ.
Fî 18 Z sene 1163	

⁹⁸ İbtidâ-i Divân-ı Mehmed Paşa hazretleri.

⁹⁹ (s. 109).

¹⁰⁰ (s. 110).

¹⁰¹ Fî 25 Receb sene 1163. Ahmed Efendi hazretleri Masraf olduğu târih.

¹⁰² [12?].

¹⁰³ (s. 57).

Fî 2 M sene 1164	
Fî 15 M sene 1164	
Fî 9 S sene 1164	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 28 S sene 1164	
Fî 11 Râ sene 1164	
Fî 4 R Sene 1164	
Fî 11 R sene 1164	
Fî 18 R sene 1164	
Fî 26 R sene 1164	
Fî 4 Câ sene 1164	
Fî 8 Câ sene 1164	
Fî 16 Câ sene 1164	
Fî 23 Câ sene 1164	
Fî G-C sene 1164	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 22 C sene 1164	
Fî 29 C sene 1164	
Fî 8 B sene 1164	
Fî 15 B sene 1164	
Fî 28 B sene 1164	
Fî 6 Ş sene 1164	
Fî 13 Ş sene 1164	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1164	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 17 L sene 1164	
Fî 24 L sene 1164	
Fî 2 Zâ sene 1164	
Fî 16 Zâ sene 1164	
Fî 22 Zâ sene 1164	
Fî 29 Zâ sene 1164	
Fî 10 Z sene 1164	[Ziyâfet-i] 'îdiyye-i adhâ.
Fî 27 Zsene 1164 ¹⁰⁴	
Fî 4 M sene 1165	[s. 2] Elçi-i Venedik.
Fî 18 M sene 1165	
Fî 25 M sene 1165	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 24 S sene 1165	
Fî 15 Râ sene 1165	

¹⁰⁴ [Sayfa kesilmiş olduğu için, en az bir adet gün rakamı okunamamaktadır]; (s. 5).

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 115

Fî 22 Râ sene 1165	
Fî 7 R sene 1165	
Fî 15 R sene 1165	
Fî 22 R sene 1165	
Fî 6 Câ sene 1165	
Fî 13 Câ sene 1165	
Fî 20 Câ sene 1165	
Fî 27 Câ sene 1165	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 11 C sene 1165	
Fî 24 C sene 1165	
Fî 2 B sene 1165	
Fî 16 B sene 1165	
Fî 23 B sene 1165	
Fî S-S sene 1165	
Fî 14 Ş sene 1165	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 28 Ş sene 1165	
Fî G-L sene 1165	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr ¹⁰⁵ .
Fî 12 L sene 1165 ¹⁰⁶	
Fî 26 L sene 1165	
Fî 4 Zâ sene 1165	Eflâk Beyi kuka giyüp ¹⁰⁷ ,
Fî 18 Zâ sene 1165 ¹⁰⁸	
Fî 25 Zâ sene 1165	
Fî 2 Z sene 1165	
Fî 10 Z sene 1165	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ.
Fî 23 Z sene 1165	
Fî S-Z sene 1165	
Fî 7 M sene 1166	
Fî 14 M sene 1166	
Fî 21 M sene 1166	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 13 S sene 1166	
Fî 20 S sene 1166	
Fî 27 S sene 1166	

¹⁰⁵ Fî 9 L sene 1165. İbrâhîm Efendi. Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn der-zamân-ı İbrâhîm Efendi Masraf-ı Şehriyârî.

¹⁰⁶ Pazarbaşı tezkiresi verilmiştir.

¹⁰⁷ Matbah-ı âmire emîni ağanın ta'âm[ı] verilüp, Eski Dîvânihâne'de ekl olunmuşdur.

¹⁰⁸ Hareket-i hümâyûn bu târîhde olunmuşdur.

Fî 11 Râ sene 1166	
Fî 18 Râ sene 1166	
Fî 9 R sene 1166	
Fî 16 R sene 1166	
Fî 23 R sene 1166	
Fî S-R sene 1166	
Fî 7 Câ sene 1166	
Fî 14 Câ sene 1166	
Fî 21 Câ sene 1166	Ziyâfet-i Elçi-i Moskov der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ¹⁰⁹ .
Fî 6 C sene 1166	[s. 3]
Fî 20 C sene 1166	
Fî 27 C sene 1166	
Fî 11 B sene 1166	
Fî 18 B sene 1166	
Fî 25 B sene 1166	
Fî 3 Ş sene 1166	
Fî 10 Ş sene 1166	
Fî 17 Ş sene 1166	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1166	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 8 L sene 1166	
Fî 23 L sene 1166	
Fî 29 L sene 1166	
Fî 7 Zâ sene 1166	
Fî 14 Zâ sene 1166	
Fî 21 Zâ sene 1166	Kâsımpaşa'da ihrâk olmağın Dîvân olmamışdır.
Fî 28 Zâ sene 1166	
Fî 10 Z sene 1166	[Ziyâfet-i] 'îdiyye-i adhâ.
Fî 18 Z sene 1166	
Fî 25 Z sene 1166 ¹¹⁰	
Fî 3 M sene 1167	
Fî 10 M sene 1167	
Fî 17 M sene 1167	
Fî 25 M sene 1167	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 8 S sene 1167	Kâsımpaşa'da ihrâk olmağıle Dîvân olmadı.

¹⁰⁹ Martın on altıncı gününde olan Dîvân.

¹¹⁰ Halvet [?], Fî 24 Z sene 1166.

DİVÂN-I HÜMÂ YÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 117

Fî 22 S sene 1167	
Fî S-S sene 1167	
Fî 14 Râ sene 1167	
Fî 21 Râ sene 1167	
Fî 5 R sene 1167 ¹¹¹	
Fî 26 R sene 1167	
Fî 3 Câ sene 1167	
Fî 10 Câ sene 1167	
Fî 17 Câ sene 1167	
Fî 24 Câ sene 1167	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 9 C sene 1167	
Fî 16 C sene 1167	
Fî 23 C sene 1167	
Fî 7 B sene 1167	
Fî 14 B sene 1167	
Fî 21 B sene 1167	
Fî 28 B sene 1167	
Fî 5 Ş sene 1167	
Fî 20 Ş sene 1167	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî G-L sene 1167	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 17 L sene 1167	
Fî 24 L sene 1167	
Fî 2 Zâ sene 1167	
Fî 9 Zâ sene 1167	
Fî 16 Zâ sene 1167	
Fî 23 Zâ sene 1167	
Fî 10 Z sene 1167	
Fî 28 Z sene 1167	
Fî 5 M sene 1168	[s. 4] Târîh-i merkûmda Büyük Mîrahûr Sıddık Ağa'nın hânesinde muhterik [ihrâk] zuhûr etmeğın Dîvân olmadı ¹¹² .
Fî 12 M sene 1168	Elçi-i Venedik.
Fî 26 M sene 1168	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 11 S sene 1168	
Fî 25 S sene 1168	

¹¹¹ Evvel Dîvânı Emîn-i Matbah-ı Âmire el-hâc Mehmed Efendi hazretleri.
¹¹² Lâkin harcları verildi.

Fî 10 Râ sene 1168	İhrâc-ı Bağış-ı hümâyûn.
Fî 24 Râ sene 1168 ¹¹³	
Fî 8 R sene 1168	
Fî 22 R sene 1168 ¹¹⁴	
Fî 7 Câ sene 1168	
Fî 14 Câ sene 1168	
Fî 28 Câ sene 1168	
Fî 12 C sene 1168	
Fî 19 C sene 1168	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 4 B sene 1168	
Fî 18 B sene 1168	
Fî 2 Ş sene 1168	
Fî 16 Ş sene 1168	
Fî 23 Ş sene 1168	Elçi-i Fransa ve ma'a ihrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1168	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 13 L sene 1168	
Fî 27 L sene 1168	Elçi-i Nemçe ve ma'a yağma-i Yeniçeriyân ¹¹⁵ .
Fî 12 Zâ sene 1168	
Fî 26 Zâ sene 1168	Elçi-i İsvec.
Fî 10 Z sene 1168	
Fî 2 M sene 1169	
Fî 8 M sene 1169	
Fî 15 M sene 1169	
Fî 22 M sene 1169	İhrâc-ı Mevâcib. [Ziyâfet-i] Elçi-i Danmarko.
Fî 6 S sene 1169 ¹¹⁶ [s. 11]	
Fî 20 S sene 1169	
Fî 5 Râ sene 1169 ¹¹⁷	

¹¹³ Der-zamân-ı Ahmed Efendi Masraf-ı Şehriyârî. 17 Râ sene 1168. Emîn Ağa Fî 17 R sene 1168.

¹¹⁴ Emîn Ağa'nın evvel Dîvânıdır.

¹¹⁵ ["Şevvâlû'l-mükerrrem'in yirmiyedinci Salı günü tertîb-i Dîvân ve Nemçe tarafından müceddeden vârid olan elçi ruh-sây-ı atabe-i pâdişâh-ı devrân olup, Bâbü's-sa'âde pîşgâhında telebbüs-i hil'at ve nâmesini teslimden sonra geldiği mahalle avdet eyledi" (Vakanüvis Vâsîf, *Târîh*, I, 59)].

¹¹⁶ Süleymân Efendi Masraf-ı Şehriyârî oldu. Fî 5 S sene [1]169, yevm-i pazarteresi günü.

¹¹⁷ Bu târîhde Ahmed Efendi Masraf-ı şehriyârî oldu. Fî 15 Râ sene 1169 Cum'a günü; İşbu bin yüz altmışdokuz senesi Rebî'ü'l-evvel gurreci Cum'a günü tekâmîl olunan Câmî'-i

DİVÂN-I HÜMÂYÜN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 119

Fî 19 Râ sene 1169	
Fî 3 R sene 1169	
Fî 17 R senel 1169	
Fî 2 Câ sene 1169	
Fî 9 Câ sene 1169	Elçi-i Fransa ¹¹⁸ .
Fî 23 Câ senel 1169	Bu Dîvân Eflâk Beyi kuka giydi ¹¹⁹ .
Fî 14 C sene 1169	
Fî 27 C sene 1169	
Fî 13 B sene 1169 ¹²⁰	
Fî 27 B sene 1169	
Fî 11 Ş sene 1169	
Fî 18 Ş sene 1169	Elçi-i Venedik.
Fî 23 Ş sene 1169	Elçi-i Moskov. Yazı oldu. Yevm-i Pazar Dîvân-şüd.
Fî 25 Ş sene 1169	Elçi-i Leh ma'a ihrâc-ı Mevâcib ¹²¹ .
Fî G-L sene 1169	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 16 L sene 1169	
Fî G-Zâ sene 1169	
Fî 8 Zâ sene 1169	Elçi-i Leh, nâme aldı.
Fî 22 Zâ sene 1169	Elçi-i Moskov, nâme aldı.
Fî 10 Z sene 1169	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 20 Z sene 1169	Dubrovnik ¹²² .

Nür-ı Osmânî için Sarây-ı hümâyün'da ricâl-i Devlet-i aliyye ve ulemâ'-i ızâm efendiler ve meşâyih-i kirâm hazretleri ve Ocak-ı Yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî ağaları ... verilen harcları (s. 18-19).

118 ["Âmeden-i nâme-i tebrîk-i cülûs-ı hazret-i Sultân Osmân Hân ez-kral-ı Françe. Mahalinden elçi-i mahsûs gelmeyüp, nâmeyi Galata'da sâkin balyosuna irsâl etmekle, balyos ibtidâ, sâhib-i devlet Saîd Mehmed Paşa'ya âlây-ı mahsûsu ile gelüp, arz-ı nâmeye ruhsat istid'â eylediği ecilden, ertesi yevm-i Sülesâ Dîvân-ı hümâyün olmağla, balyos-ı mesfûr Rikâb-ı hümâyün'a ruh-süde ve kralının nâme-i tebrîkiyyesini arza mübâderet eyledi. 9 Câ sene 1169, der-Sülesâ" (*Rûzmerre*, Arkeoloji Müzeleri Ktp., nr. 397, vr. 7b)].

119 Dîvân ta'âmı yoktur. Matbah-ı âmire Emîni'nin ta'âmı verilür. Gurre çehârşenbe günü. Kaymakam Paşa'nın Dîvânı.

120 ["İhrâc-ı Kisteyn-i Mevâcib-i askeriyye. Pazar günü Yazı Dîvân-ı hümâyün'u ve yevm-i mezbûrda Moskov elçisi Rikâb-ı hümâyün'a rû-mâl edüp, yevm-i Sülesâ'da Mevâcib Dîvân-ı hümâyün'u ve yevm-i mezbûrda Leh kralı elçisi Rikâb-ı hümâyün'a rû-mâl etmekle bir haftada iki Dîvân, biri Yazı Dîvânı ve biri Ulûfe Dîvânı olmuşdur. 25 Ş 1169" (*Rûzmerre*, Arkeoloji Müzeleri Ktp., nr. 397, vr. 11a)].

122 Emîn ta'âmı verilür.

Fî 4 M sene 1170	
Fî 18 M sene 1170	
Fî 25 M sene 1170	Elçi-i İspanyol ma'a ihrâc-ı Mevâcib. Sagîr elçidi ¹²³ .
Fî 9 S sene 1170	
Fî 16 S sene 1170	Elçi-i Nemçe ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf.
Fî 23 S sene 1170 ¹²⁴	Bu Dîvân olmadı.
Fî G-Râ sene 1170	
Fî 22 Râ sene 1170	
Fî 6 R sene 1170	
Fî 20 R sene 1170 ¹²⁵	
Fî 5 Câ sene 1170 ¹²⁶	
Fî 19 Câ sene 1170	
Fî 26 Câ sene 1170	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 17 C sene 1170 ¹²⁷	
Fî 2 B sene 1170	Boğdan Beyi.
Fî 16 B sene 1170	
Fî 8 Ş sene 1170 ¹²⁸	
Fî 22 Ş sene 1170	İhrâc-ı Mevâcib. Ziyâfet-i Elçi-i Venedik ¹²⁹ .
Fî G-L sene 1170 ¹³⁰	
Fî 11 L sene 1170	
Fî 25 L sene 1170	

¹²³ ["Fî 25 M sene 1170. Târîh-i mezbûrda Dîvân-ı hümâyûn oldukda, kulun Mevâcibi ihrâc, kıst 1, vâcib-i Reşen sene 1169. Vaktâ ki Dîvân-ı hümâyûn'da İspanya'nın küçük elçisi gelmiştir, Rikâb-ı hümâyûn'a yüz sürüp nâmesin ve hediyyesin vermiştir" (Ahmed b. Mahmûd, *Târîh*, vr. 368b)].

¹²⁴ [Üzerine çizgi çekilmiştir].

¹²⁵ Bugün [Sadr-ı a'zam] Mustafa azl ve yerine Râgib Mehmed Paşa vezîr-i a'zam oldu; ["Ve yine sene-i merkûmenin [1170] mâh-ı Rebî'ü'l-âhır'ın yirminci Sülesâ günü Dîvân-ı hümâyûn olup, mu'tâd üzere gidilüp Dîvân'dan avdet ve sâhib-i devlet hazretleri ba'de'z-zuhr Rikâb-ı hümâyûn'a da'vet olunup" (Vakanüvis Hâkim Mehmed, *Târîh*, TSMK, Bağdad Köşkü Koleksiyonu, nr. 231, vr. 223a)].

¹²⁶ Kaymakam Paşa'nın ibtidâ Dîvânıdır.

¹²⁷ Evvel Dîvânıdır Râgib Mehmed Paşa'nın. Fî 8 C sene [1170] dâhil-i İstanbul oldu.

¹²⁸ Abdurrahmân'ın evvel Dîvânıdır. Emîn-i Matbah-ı âmire.

¹²⁹ ["İhrâc-ı Mevâcib-i Kisteyn. Fî 21 Ş sene 1170. Mukaddem Yazı Dîvânı olmayup, mâh-i mezbûrun yirmi birinci günü Mevâcib-i mezbûre ihrâc olundu" (*Rûzmerre*, Arkeoloji Müzeleri Ktp., nr. 397, vr. 24a)].

¹³⁰ Tevcihât 5 L sene 1170.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 121

Fî 10 Zâ sene 1170	
Fî 24 Zâ sene 1170	Elçi-i Nemçe.
Fî 10 Z sene 1170	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 22 Z sene 1170	
Fî 7 M sene 1171	
Fî 21 M sene 1171	
Fî 28 M sene 1171	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 12 S sene 1171 ¹³¹	[s. 12]
Fî 26 S sene 1171	Ma'a Elçi-i Venedik ve bağış-ı hümâyûn ¹³² .
Fî 4 Râ sene 1171	
Fî 11 Râ sene 1171	
Fî 18 Râ sene 1171	
Fî G-R sene 1171	
Fî 15 R sene 1171	
Fî 22 R sene 1171	
Fî 7 Câ sene 1171	
Fî 21 Câ sene 1171	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 19 C sene 1171	Elçi-i Danmarko. Cediddir ¹³³ .
Fî 4 B sene 1171	İhrâk oldu.
Fî 11 B sene 1171	Kabaniçe giydi Paşa ¹³⁴ .
Fî 18 B sene 1171	
Fî 25 B sene 1171 ¹³⁵	
Fî 9 Ş sene 1171 ¹³⁶	
Fî 16 Ş sene 1171	İhrâc-ı Mevâcib Dîvânı.
Fî G-L sene 1171	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 9 L sene 1171	
Fî 14 L sene 1171	
Fî 21 L sene 1171	

¹³¹ Der-zamân-ı Ahmed Efendi, Masraf-ı Hazret-i Şehriyârî.

¹³² Târîh-i Cülûs-ı hümâyûn. Fî 17 S sene 1171, Pazar gecesi.

¹³³ (s. 110).

¹³⁴ [Evkaf-ı selâtin mukataaları müzâyedesinden elde edilen meblağ sebebiyle sadrazama kapaniçe ve defterdâra kürk giydirilmişti: Sirkâtîbi Abdullâh Efendi v.dğr., *Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, TSMA, nr. E 12359 (haz. Yunus Irmak, Marmara Ü. SBE, yüksek lisans tezi, 1991), vr. 5b; *Rûzmerre*, Arkeoloji Müzeleri Ktp., nr. 397, vr. 38a].

¹³⁵ Süleyman Efendi sahh eyledi.

¹³⁶ Der-zamân-ı Süleyman Efendi, Masraf-ı Hazret-i Şehriyârî. Fî Gurre-i Ş sene 1171.

Fî 6 Zâ sene 1171	
Fî 20 Zâ sene 1171	
Fî 10 Z sene 1171	
Fî 18 Z sene 1171	
Fî 25 Z sene 1171	
Fî 10 M sene 1172	
Fî 17 M sene 1172	
Fî 24 M sene 1172	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 15 S sene 1172	
Fî 4 R sene 1172	
Fî 3 Câ sene 1172	
Fî 17 Câ sene 1172	İhrâc-ı Mevâcib. [Ziyâfet-i] Elçi-i Danmarko ¹³⁷ .
Fî 22 C sene 1172	
Fî 29 C sene 1172	
Fî 5 Ş sene 1172	
Fî 20 Ş sene 1172	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1172	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 9 L sene 1172 ¹³⁸	[s. 13] İhrâk oldu ¹³⁹ .
Fî 23 L sene 1172	
Fî G-Zâ sene 1172	
Fî 8 Zâ sene 1172	Venedik.
Fî 22 Zâ sene 1172	Dubrovnik geldi ¹⁴⁰ .

¹³⁷ (s. 110); ["[Fî] 16 Câ rûz-ı Seşenbe, bir kıst Mevâcib-i Lezez ihrâc, Dîvân yeri halvet, Arz Odası'na teşrif, Danimarko elçisine nâme-i hümâyûn ihsân, binîş afv" (*Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 12a); "İşbu bin yüz yetmişiki senesi Cemâzi'l-evveli'nin onaltıncı Salı günü [110b] bir kıst Mevâcib ihrâc olunup ve Âstâne-i sa'âdet'de müsâfireten ikâmet[de] bulunan Danimarko orta elçisinin elçiliği hutâmını müş'ir iktizâ eden avdet-nâmesi verilmek için, elçi-i mesfûr resmen Dîvân-ı hümâyûn'a getirilmekle, ber-müceb-i defter-i Teşrifât ba'de'd-Dîvân mu'tâd üzere Arz'a idhâl ve nâme-i hümâyûn teslîm olunup, mu'tâd üzere i'âde olunduğu" (Teşrifâtî Âkif Mehmed, *Târîh-i Cûlûs-ı Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Esad Efendi Koleksiyonu, nr. 2108, vr. 110a-b). Aynı bilgiler, bu eserin muhtasarında (Vahdetî Ebûbekir, *Vukû'ât-ı Dîvâniyye*, İÜ Nadir Eserler Ktp., nr. TY 1529, vr. 67b) kısaltılarak muhafaza edilmiştir].

¹³⁸ Fî 4 L sene 1172. Sâbık Şehremîni Ali Beyefendi'ye Masraf-ı Şehriyârilik ihsân olundu.
¹³⁹ Tezkireleri verilmiştir; ["Fî 9 L rûz-ı Seşenbe gecesi Eyyûb-i Ensârî'de ihrâk zuhûr edüp, efendimiz berren teşrif, Sultân Yalısı'nda ârâm, muntefi oldukda avdet olundu, berren. Dîvân afv" (*Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 14b)].

DİVÂN-I HÜMÂYÜN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 123

Fî 10 Z sene 1172	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 20 Z sene 1172	
Fî 19 M sene 1173	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 10 S sene 1173	
Fî 24 S sene 1173	Elçi-i Danmarko.
Fî 6 R sene 1173	Elçi-i Moskov.
Fî 5 Câ sene 1173	
Fî 19 Câ sene 1173	Elçi-i Leh ma'a ihrâc-ı Mevâcib ¹⁴¹ .
Fî 11 C sene 1173	Dîvân-ı sâde.
Fî 16 B sene 1173	Dîvân-ı sâde ¹⁴² .
Fî 7 Ş sene 1173	Dîvân-ı Elçi-i Moskov. Ziyâfet.
Fî 21 Ş sene 1173	Elçi-i Venedik ma'a ihrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1173	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 19 L sene 1173	Elçi-i Leh, nâme'î oldu ¹⁴³ .
Fî 4 Zâ sene 1173	
Fî 24 Zâ sene 1173	
Fî 10 Z sene 1173	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ.
Fî 22 Z sene 1173	Bu def'a harîk vâkı' olmağıle Dîvân olmayup ¹⁴⁴ ,
Fî 7 M sene 1174	Sâde Dîvân.
Fî 14 M sene 1174	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 5 S sene 1174	Dîvân-ı sâde.
Fî 19 S sene 1174	Dîvân-ı sâde ¹⁴⁵ .
Fî 4 Râ sene 1174	Dîvân-ı sâde.
Fî 26 Râ sene 1174	
Fî ... ¹⁴⁶ R sene 1174	

¹⁴⁰ [Bu tarihte İstanbul'a gelen ve üç senede bir defa 28.125 guruş cizye malı bedeli, 2500 guruş gümrük malı ve 2000 guruş sadrazam kalemiyesi getiren Dubrovnikli iki "nefer", 21 Zilhicce 1172/15 Ağustos 1759'da Dîvân'da elçi kabul protokollerinden hayli farklı şekilde kabul edilmektedir: Teşrifâtî Âkif Mehmed, *Târîh-i Cülûs-ı Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 151a-153a].

¹⁴¹ Masraf-ı Şehriyârî Abdurrahmân Bey. Fî 16 Câ sene 1173.

¹⁴² An yed-i Masraf Efendi.

¹⁴³ Evvel Dîvânı Ebûbekir Efendi'nin.

¹⁴⁴ tezâkirâtlanı verilmişdir.

¹⁴⁵ (s. 54).

¹⁴⁶ [Gün tarihi yazılmamış ve dört nokta konulmuştur. *Rûznâme*'de bu ay hiç Dîvân toplanmadığı görülmektedir: *Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 24a].

Fî G-Câ sene 1174	Dîvân-ı sâde.
Fî 15 Câ sene 1174	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 29 Câ sene 1174	Sâde Dîvân.
Fî ... ¹⁴⁷ C sene 1174	
Fî 18 B sene 1174	Dîvân-ı sâde.
Fî 18 Ş sene 1174	Dîvân-ı ihrâc-ı Mevâcib ¹⁴⁸ .
Fî G-L sene 1174	Ziyâfet-i 'îd-i fitr ¹⁴⁹ .
Fî 22 L sene 1174	Dîvân-ı sâde.
Fî 21 Zâ sene 1174	Sâde. Eflâk voyvodası kuka giymiştir.
Fî 10 Z sene 1174	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 M sene 1175	Der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 24 M sene 1175	Sâde Dîvân.
Fî 15 S sene 1175	Dîvân-ı sâde.
Fî 28 S sene 1175	Sâde Dîvân.
Fî 22 Râ sene 1175	Dîvân-ı sâde.
Fî 6 R sene 1175	Sâde Dîvân.
Fî 26 R sene 1175	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik ma'a ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 18 Câ sene 1175	Sâde Dîvân.
Fî 16 C sene 1175	Sâde Dîvân.
Fî 22 B sene 1175	[s. 14] Ziyâfet-i Elçi-i İspanyol [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 12 Ş sene 1175	Elçi-i Prusya. Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib ¹⁵⁰ .
Fî G-L sene 1175	Ziyâfet-i 'îd-i fitr. Yağma-i Yeniçeriyân.
Fî 17 L sene 1175	Elçi-i İngiliz. Ziyâfet-i Dîvân ¹⁵¹ .
Fî 8 Zâ sene 1175	Dîvân-ı sâde.
Fî S-Zâ sene 1175	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1175	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 29 Z sene 1175	Sâde Dîvân.
Fî 13 M sene 1176	Sâde. İhrâc-ı Mevâcib ma'a Dubrovnik.

¹⁴⁷ [Gün tarihi yazılmamış ve dört nokta konulmuştur. *Rûznâme*'de bu ay hiç Dîvân toplanmadığı görülmektedir. *Rûznâme-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*, vr. 24b].

¹⁴⁸ Der-zamân-ı Uzun Bey.

¹⁴⁹ (s. 112).

¹⁵⁰ (s. 110).

¹⁵¹ [(s. 110); "Fî 17 L rûz-ı Seşenbe, Dîvân mesned-gâhına teşrif, ba'dehu Arz Odası'na teşrif, İngiliz elçisi Rikâb'a yüz sürüp, nâme ve hediyesini arz" (*Rûznâme-i Sultân Mustafa Han-ı Sâlis*, vr. 29b)].

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 125

Fî 4 S sene 1176	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe.
Fî 18 S sene 1176	Sâde Dîvân-ı hümâyûn ¹⁵² .
Fî 25 S sene 1176	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 16 Râ sene 1176	Dîvân-ı sâde.
Fî 22 R sene 1176	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 27 Câ sene 1176	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 26 C sene 1176	Sâde Dîvân' dır ¹⁵³ .
Fî 18 B sene 1176	Dîvân-ı sâde.
Fî 15 Ş sene 1176	Dîvân-ı ihrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1176	Ziyâfet-i 'îd-i fitr ¹⁵⁴ .
Fî 6 L sene 1176	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 27 L sene 1176	Dîvân-ı sâde ¹⁵⁵ .
Fî 19 Zâ seen 1176	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1176	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 17 Z sene 1176	Sâde Dîvân' dır.
Fî Gurre- M sene 1177	Sâde Dîvân.
Fî 16 M sene 1177	Ziyâfet-i Elçi-i Moskov. Dîvân-ı İhrâc-ı Mevâcib ¹⁵⁶ .
Fî 7 S sene 1177	Sâde Dîvân.
Fî 20 S sene 1177	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 5 Râ sene 1177	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 19 Râ sene 1177	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 3 R sene 1177	Sâde Dîvân.
Fî 17 R sene 1177	Sâde. İhrâc-ı Mevâcib Dîvânı.
Fî 9 Câ sene 1177	Sâde Dîvân ¹⁵⁷ .
Fî 7 C sene 1177	Dîvân-ı sâde ¹⁵⁸ .

¹⁵² Safer'in on sekizinde Dîvân haberi gelüp, heman o gün tezkireleri yazılıp sahh olmadan ref' haberi gelüp, Dîvân olmamışdır. Fî 18 S sene 1176.

¹⁵³ Der-zamân-ı Ali Ağa, ibtidâ.

¹⁵⁴ Der-zamân-ı el-Hâc Mustafa Ağa, Emîn-i Matbah-ı âmire. Fî 26 N sene 1176.

¹⁵⁵ İbtidâ Divânıdır Masraf, der-zamân-ı Abdurrahmân Bey.

¹⁵⁶ ["Fî 15 M rûz-ı Seşenbe, seherî sandala süvâr ve Yalı Köşkü'nden esb ile Hırka-i şerîf'e teşrif ve salât-ı fecri edâ ve Mâbeyn tarafından Harem-i hümâyûn'a duhûl, ba'dehu Dîvân mesned-gâhına teşrif ve umûr-ı müslimîn rû'yet ve tenâvül-i ta'âm ve kahve nûş ve bir kust altmışaltı Reşen Mevâcib tevzî' ve sorguçlu kavuk, yeşil sof kaplu semmûr kapaniçe-i hümâyûn ilbâsıyla Arz Odası'na azîmet, mu'tâd üzre sadr-ı a'zam ve sâ'ire kulları Arz Odası'na duhûl ve Moskov elçisi Rikâb-ı hümâyûn'a rûmâlîde ve nâmesini arz" (*Rûznâme-i Sultân Mustafa Han-ı Sâlis*, vr. 38b)].

¹⁵⁷ Kâ'im-makâm sâbık Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa.

Fî 14 C sene 1177	Dîvân-ı sâde.
Fî 21 C sene 1177	Ziyâfet-i Elçi-i Moskov [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 6 B sene 1177	Dîvân-ı sâde.
Fî 20 B sene 1177	Dîvân-ı sâde.
Fî 11 Ş sene 1177	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 25 Ş sene 1177	Dîvân. Boğdan Beyi kuka giyecek.
Fî G-L sene 1177	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 9 L sene 1177	Dîvân-ı sâde ¹⁵⁹ .
Fî G-Zâ sene 1177	Sâde Dîvân. Eflâk beyi kuka giydi.
Fî 15 Zâ sene 1177	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1177	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 20 Z sene 1177	Dîvân-ı sâde.
Fî 12 M sene 1178	Sâde Dîvân.
Fî 19 M sene 1178	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 10 S sene 1178	Dîvân-ı sâde.
Fî 2 Râ sene 1178	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî S-Râ sene 1178	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 13 R sene 1178	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 20 R sene 1178	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 11 Câ sene 1178	Sâde Dîvân.
Fî 3 C sene 1178	Sâde Dîvân.
Fî 17 C sene 1178	Sâde Dîvân.
Fî 9 B sene 1178	Sâde Dîvân.
Fî 23 B sene 1178	Elçi-i Venedik. Ziyâfet.
Fî 7 Ş sene 1178	Sâde Dîvân-ı hümâyûn. Yazı.
Fî 14 Ş sene 1178	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî G-L sene 1178	Ziyâfet-i 'îd-i fitr ¹⁶⁰ .
Fî 19 L sene 1178	Dîvân-ı sâde.
Fî 12 Zâ sene 1178	Sâde Dîvân ¹⁶¹ .
Fî 25 Zâ sene 1178	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-Z sene 1178	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 Z sene 1178	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.

¹⁵⁸ [Sadr-ı a'zam] Mustafa [Paşa], mâh-ı mükerrermin ikinci günü dâhil-i İstanbul, mâh-ı mükerrermin yedinci günü Dîvân eyledi. Vezîr Mustafa Paşa.

¹⁵⁹ Der-zamân-ı Hüseyin Ağa, Emîn-i Matbah-ı âmire ve der-zamân-ı Masraf Saîd Efendi.

¹⁶⁰ Der-zamân-ı Velî Efendi Masraf. Fî 4 L sene 1178; Masraf Veliyüddîn, Emîn-i Matbah Hüseyin Ağa ibkâ (s. 124).

¹⁶¹ Muhsin-zâde mühür aldı. Fî 11 Zâ sene 1178.

DİVÂN-I HÜMÂ YÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 127

Fî 22 Z sene 1178	
Fî 20 M sene 1179	Dîvân-ı hümâyûn der-[hîn-i] ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 20 S sene 1179	Dubrovnik. Dîvân-ı sâde ¹⁶² .
Fî 3 Râ sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 17 Râ sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 24 Râ sene 1179	Sâde Dîvân. Eflâk beyi kuka giymiştir ¹⁶³ .
Fî 8 R sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 22 R sene 1179	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 7 Câ sene 1179	Elçi-i Felemenk ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Der- gâh-ı âlî ¹⁶⁴ .
Fî 21 Câ sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 5 C sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 19 C sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 4 B sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 18 B sene 1179	Elçi-i Nemçe.
Fî 16 Ş sene 1179	Mevâcib.
Fî G-L sene 1179	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr ¹⁶⁵ .
Fî 7 L sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 21 L sene 1179	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe ma'a yağma.
Fî 28 L sene 1179	Harîk olup Dîvân olmamıştır ¹⁶⁶ .
Fî 13 Zâ sene 1179	Ziyâfet-i Elçi-i Prandebur [=Prusya].
Fî 27 Zâ sene 1179	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 Z sene 1179	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 2 M sene 1180	Dîvân-ı sâde.
Fî 23 M sene 1180	Ziyâfet-i Elçi-i İngiliz ma'a yağma-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 14 S sene 1180	Ziyâfet-i Elçi-i Leh ma'a yağma-i Dîvân.
Fî 6 Râ sene 1180	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe ma'a yağma-i Dîvân.
Fî 20 Râ sene 1180	Dîvân-ı sâde.
Fî 4 R sene 1180	Ziyâfet-i Elçi-i Leh ma'a yağma-i Dîvân-ı hümâ- yûn.

¹⁶² Ziyâde ta'âm yoktur.

¹⁶³ Ta'âmı yoktur.

¹⁶⁴ (s. 56).

¹⁶⁵ Der-zamân-ı masraf-ı şehriyârî sâbıkâ Gümrük Emîni es-Seyyid Ahmed Efendi ve za-
mân-ı Emîn-i Matbah-ı âmire Abdüllatif Mîr Halîşâh [?] Efendi. Fî 6 L sene 1179.

¹⁶⁶ Lâkin tezkireler iki def'a verilmiştir.

Fî 25 R sene 1180	Mevâcib. Sâde Dîvân.
Fî 10 Câ sene 1180	Sâde Dîvân.
Fî 24 Câ sene 1180	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî G-C sene 1180	Dîvân-1 sâde.
Fî 15 C sene 1180	Dîvân-1 sâde.
Fî 29 C sene 1180	Dîvân-1 sâde.
Fî 14 B sene 1180	Dîvân-1 sâde.
Fî 21 B sene 1180	Dîvân-1 sâde.
Fî 5 Ş sene 1180	Dîvân-1 sâde.
Fî 12 Ş sene 1180	Dîvân-1 hümâyûn der-hîn-1 ihrâc-1 Mevâcib.
Fî 26 Ş sene 1180	Sâde Dîvân.
Fî G-L sene 1180	[s. 15] Ziyâfet-i 'îd-i fitr ¹⁶⁷ .
Fî 10 L sene 1180	Sâde Dîvân.
Fî 17 L sene 1180	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 2 Zâ sene 1180	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 16 Zâ sene 1180	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî S-Zâ sene 1180	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 10 Z sene 1180	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 20 Z sene 1180	Dîvân-1 hümâyûn-1 sâde.
Fî 5 M sene 1181	Dîvân-1 sâde.
Fî 12 M sene 1181	Dîvân-1 sâde.
Fî 26 M sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 3 S sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 17 S sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 24 S sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 8 Râ sene 1181	Dîvân-1 sâde.
Fî 22 Râ sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 29 Râ sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 14 R sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 21 R sene 1181	Sâde Dîvân. Ihrâc-1 Mevâcib.
Fî 6 Câ sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 13 Câ sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 27 Câ sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 4 C sene 1181	Sâde Dîvân.
Fî 18 C sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.
Fî 25 C sene 1181	Sâde Dîvân-1 hümâyûn.

¹⁶⁷ Der-zamân-1 Hasan Efendi hazretleri.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 129

Fî 17 B sene 1181	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik.
Fî 24 B sene 1181	Dubrovnik. Sâde Dîvân ¹⁶⁸ .
Fî 15 Ş sene 1181	Sâde. İhrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1181	Ziyâfet-i 'îd-i Fıtr [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 5 L sene 1181	Dîvân-ı sâde.
Fî 19 L sene 1181	Sâde Dîvân ¹⁶⁹ .
Fî 4 Zâ sene 1181	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 18 Zâ sene 1181	Dîvân-ı sâde.
Fî 2 Z sene 1181	Sâde Dîvân.
Fî 10 Z sene 1181	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 16 Z sene 1181	Sâde Dîvân.
Fî G-M sene 1182	Dîvân-ı sâde.
Fî 15 M sene 1182	Mevâcib. Sâde.
Fî 6 S sene 1182	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 20 S sene 1182	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 5 Râ sene 1182	Sâde Dîvân.
Fî 18 Râ sene 1182	Sâde.
Fî 3 R sene 1182	Sâde Dîvân.
Fî 17 R sene 1182	Dîvân-ı hümâyûn [der-hîn-i] ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 2 Câ sene 1182	Sâde Dîvân-i Kâ'im-makâm.
Fî 13 C sene 1182	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 20 C sene 1182	Dîvân-ı hümâyûn ¹⁷⁰ .Boğdan beyi kuka giymiştir.
Fî 4 B sene 1182	Sâde.
Fî 18 B sene 1182	Ziyâfet-i Elçi-i Fransa.
Fî 2 Ş sene 1182	Sâde Dîvân. Kâsım Paşa'da ihrâk olup, Dîvân olmamıştır ¹⁷¹ .
Fî 9 Ş sene 1182	Dîvân-ı hümâyûn ma'a ihrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 23 Ş sene 1182	Sâde Dîvân.
Fî G-L sene 1182	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 8 L sene 1182 ¹⁷²	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 22 L sene 1182	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 29 L sene 1182	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.

¹⁶⁸ Harcı verilir.

¹⁶⁹ Der-zamân-ı Masraf Abdurrahmân Bey ve Emîn-i Matbah el-Hâc Mustafa Ağa. Fî 4 L sene 1181.

¹⁷⁰ Nişancı Mehmed Paşa Vezîr. Der-zamân-ı [devamı yazılmamıştır].

¹⁷¹ Lâkin Dîvân tezkiireleri verilmiştir.

¹⁷² Fî 6 L sene 1182. Mustafa Paşa azl, kâ'im-makâm Melek Mehmed Paşa (s. 124).

Fî 6 Zâ sene 1182	Sâde Dîvân. İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 26 Zâ sene 1182	Kâ'im-makâm Paşa. Sâde.
Fî 10 Z sene 1182	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ ma'a yağma.
Fî 25 Z sene 1182	Sâde Dîvân-ı hümâyûn ¹⁷³ .
Fî 24 M sene 1183	Kâ'im-makâm Paşa.
Fî 15 S sene 1183	Kâ'im-makâm Paşa.
Fî 21 Râ sene 1183	Sâde Dîvân-ı Kâ'im-makâm.
Fî 12 R sene 1183	Dîvân.
Fî 11 Câ sene 1183	Sâde Dîvân-ı hümâyûn ¹⁷⁴ .
Fî 18 Câ sene 1183	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 16 C sene 1183	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 22 B sene 1183	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 29 B sene 1183	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 27 Şaban 1183	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-L sene 1183	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 17 L sene 1183	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn ¹⁷⁵ .
Fî 10 Zâ sene 1183	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 Z sene 1183	'îd-i adhâ Dîvânı.
Fî 27 Z sene 1183	Dîvân-ı sâde.
Fî 21 M sene 1184	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 S sene 1184	İhrâc-ı Mevâcib ve Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 3 Râ sene 1184	Dîvân-ı sâde.
Fî G-R sene 1184	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 29 R sene 1184	Sâde Dîvân.
Fî 20 Câ sene 1184	Sâde Dîvân.
Fî 19 C sene 1184	Sâde Dîvân ¹⁷⁶ .
Fî 9 Ş sene 1184	Sâde Dîvân.
Fî S-Ş sene 1184	Dîvân-ı sâde.
Fî G-L sene 1184	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 13 L sene 1184	Sâde Mevâcib Dîvânı.
Fî 5 Zâ sene 1184	Sâde Dîvân. Harclar veritüp, bi-Emrillâhi te'âlâ ihrâk zuhûr eylemiştir.

¹⁷³ Kâ'im-makâm Melek Mehmed Paşa.

¹⁷⁴ İbtidâ-i Eylül.

¹⁷⁵ Masraf Yusuf Efendi. Fî 16 L sene 1183.

¹⁷⁶ Açıcıbaşı İsmail Ağa'nın ibtidâsı.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 131

Fî 12 Zâ sene 1184	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 3 Z sene 1184	
Fî 10 Z sene 1184	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 2 M sene 1185	Dîvân-ı sâde.
Fî 28 M sene 1185	Dîvân. Dubrovnik elçisi.
Fî 19 S sene 1185	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 25 Râ sene 1185	İhrâc-ı Mevâcib-ı Kisteyn. Sâde Dîvân.
Fî 17 R sene 1185	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik [der-] Dîvân-ı hümâyûn ma'a yağma.
Fî 2 Câ sene 1185	Ziyâfet-i Elçi-i Danmarko [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 7 C sene 1185	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 27 B sene 1185	Sâde Dîvân.
Fî G-L sene 1185	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 22 L sene 1185	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde Dîvân.
Fî 21 Zâ sene 1185	Sâde Dîvân.
Fî 26 Z sene 1185	Dîvân tezkireleri verilüp, ihrâk zuhûr etmekle ¹⁷⁷ .
Fî 17 M sene 1186	Dîvân-ı sâde.
Fî G-Râ sene 1186	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe.
Fî 21 Râ sene 1186	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 26 R sene 1186	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 16 C sene 1186	Ziyâfet-i Elçi-i İsvec ¹⁷⁸ .
Fî G-L sene 1186	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî10 Zâ sene 1186	[s. 114] Dîvân-ı hümâyûn [ma'a] yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib ¹⁷⁹ .
Fî 10 Z sene 1186	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 21 M sene 1187	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-R sene 1187	Sâde Dîvân.
Fî 14 Câ sene 1187	Sâde Dîvân.
Fî 4 B sene 1187	Dîvân-ı sâde.
Fî 9 Ş sene 1187	Dîvân. İhrâc-ı Mevâcib. Bir kıst.

¹⁷⁷ Lâkin tamamen tezkireleri verilmiştir.

¹⁷⁸ Kâ'im-makâm Mehmed Paşa, Kibleli-zâde Osmân Efendi Masraf, Kirli [?] İbrâhîm Efendi Matbah-ı âmire Emîni.

¹⁷⁹ Masraf Osmân Efendi. Fî 14 L sene 1186; (s. 130).

Fî 5 Zâ sene 1187	Dîvân-ı sâde ¹⁸⁰ .
Fî 4 Z sene 1187	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 17 Z sene 1187	Sâde Dîvân-ı hümâyûn-ı kâ'im-makâm ¹⁸¹ .
Fî 10 Z sene 1187	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 2 M sene 1188	Dîvân-ı hümâyûn [ma'a] ihrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî S-M sene 1188	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 22 M sene 1188	Dîvân.
Fî 7 Râ sene 1188	Dîvân.
Fî 4 R sene 1188	Dîvân.
Fî 3 Câ sene 1188	Dîvân.
Fî 8 C sene 1188	Dîvân ¹⁸² .
Fî 22 C sene 1188	Dîvân-ı Mevâcib ma'a Elçi-i Dubrovnik ¹⁸³ .
Fî 13 B sene 1188	Sancağ-ı şerîf'in ibtidâ Dîvânıdır.
Fî 5 Ş sene 1188	Sâde Dîvân. Eflâk Beyi kuka giydi ¹⁸⁴ .
Fî 19 Ş sene 1188	Elçi-i Venedik ma'a ihrâc-ı Mevâcib. Kıst-ı Reşen.
Fî G-L sene 1188	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 23 L sene 1188	Dîvân-ı sâde ¹⁸⁵ .
Fî 29 Zâ sene 1188	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1188	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.

¹⁸⁰ Sultân Mustafa hazretleri mâh-ı Zilka'de'nin dokuzuncu Cum'a günü sâ'at sekizde vefât eyledikde, ba'dehu Sultân Hamîd tahta cülûs eyledi. Fî 9 Zâ 1187 (s. 130).

¹⁸¹ Fî 27 M sene 1182. Hadîce Sultân. Seksenyedi senesi mâh-i Zilhicce'nin onaltıncı günü kâ'im-makâm Melek Mehmed Paşa Akdeniz'e kapudân paşa oldu. Ordu-yı hümâyûn'dan gelen Süleymân Paşa kâ'im-makâm. Fî 16 Z 1187 (s. 124).

¹⁸² Fî 2 C sene [1188] vezîr oldu kâ'im-makâm Paşa, Mehmed İzzet Paşa. Kâ'im-makâm iken sadr-ı mühre nâ'il oldu, Muhsin-zâde vefât etmekle. Ordu-yı hümâyûn Edîme'de. Yeniçeri ağası kâ'im-makâm olup, Sancağ-ı şerîf[i] Âstâne-i aliyye'ye getirdi.

¹⁸³ ["22 fi 19 Salı günü, Dîvân-ı âlî mahalline teşrif ve mesâlih-i müslimîni rü'yet, seksenaltı senesine mahsûben olmak üzere, iki kıst Masar ve Recec Mevâcibini kullarına ihrâc buyurulmağla, Dubravedik Cumhûru'nun elçisi mu'tâd üzere ..." (Sirkâtîbi Mustafa Ağa, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamîd Han*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Muallim M. Cevdet Koleksiyonu, nr. O. 121, vr. 10b); "Galebe Dîvân-ı hümâyûn olup, yevm-i Salı, iki kıst Mevâcibin keseleri ihrâc olunmuşdur. Fî 23 C 1188", (*Rûznâme Osmanlı-Rus Harbi Esnâsında Bir Şâhidin Kaleminden İstanbul (1769-1774)*, [=Mehmed Hasîb, *Rûzmerre*], haz. Süleyman Göksu, İstanbul 2007, s. 71)].

¹⁸⁴ ["5 fi 30 Salı günü ... Eflâk Voyvodası Aleksandiri voyvodaya kuka giydirülüp" (Sirkâtîbi Mustafa, *Rûznâme-i Sultân Abdülhamîd Han*, vr. 18a); "Moskovlar Saray-ı âmire'de kuka giymişlerdir. Dîvân-ı hümâyûn'da. Yevm-i Salı. Fî 6 Ş sene 1188" (Mehmed Hasîb, *Rûzmerre*, s. 73)].

¹⁸⁵ [Masraf] Mehmed Emîn Efendi ve Atâüllâh Beyefendi Emîn-i Matbah-ı âmire.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 133

Fî 5 M sene 1189	Dîvân-ı sâde.
Fî 19 M sene 1189	Dîvân-ı hümâyûn [ma'a] yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 10 S sene 1189	Dîvân-ı sâde.
Fî 2 Râ senè 1189	Dîvân-ı sâde.
Fî 23 Râ sene 1189	Dîvân-ı sâde.
Fî 7 R sene 1189	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 28 R sene 1189	Dîvân-ı hümâyûn [ma'a] yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf der-hîn-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 20 Câ sene 1189	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde ¹⁸⁶ .
Fî 11 C sene 1189	Elçi-i Venedik der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 3 B sene 1189	Dîvân-ı sâde.
Fî G-Ş sene 1189	Sâde.
Fî 22 Ş sene 1189	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik ma'a yağma-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 19 L sene 1189	Ziyâfet-i Elçi-i Moskov ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlf.
Fî 18 Zâ sene 1189	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1189	Dîvân-ı 'îd-i adhâ.
Fî G-M sene 1190 ¹⁸⁷	[s. 115]
Fî 28 M sene 1190	Elçi-i Moskov, balyozdur, ma'a Mevâcib. Kıst 1 ¹⁸⁸
Fî 20 S sene 1190	Elçi-i Moskov, ahz-ı nâme.
Fî 25 Râ sene 1190	Sâde ¹⁸⁹ .
Fî 2 Câ sene 1190	İhrâc-ı Mevâcib. Kıst bir ¹⁹⁰ .
Fî 23 Câ sene 1190	Sâde Dîvân ¹⁹¹ .
Fî 14 C sene 1190	Sâde Dîvân.

¹⁸⁶ Dervîş Paşa ibtidâ-i Dîvân.

¹⁸⁷ Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn der-zamân-ı Mehmed Emîn Efendi Masraf-ı şehriyârî ve Emîn-i Matbah-ı âmire Mustafa Efendi. Fî Gurre-i M sene 1190.

¹⁸⁸ ["Çünkü ziyâfet olunan büyük elçi müsâfir olup gidecek olmağla, Âstâne'de meks için orta elçi rütbesi ile İstekfi nâm ceneral bu esnâda Âstâne'ye gelmiş-idi. Muharrem'in yirmi sekizinci Salı günü, Dîvân-ı hümâyûn'da nâmesini pâdişâh-ı İslâm hazretlerine sundu" (Şem'dânî-zâde Fındıklılı: Süleyman, *Mîr'i't-tevârih* haz. M. M. Aktepe, III, İstanbul 1981, 38)].

¹⁸⁹ İbrâhîm Efendi'nin Evvel Dîvânı. Gurre-i Râ'nın târihinde zabt.

¹⁹⁰ Mâlikâne halifesi Hasan Efendi defterdâr olmuşdur. Fî 5 Câ sene 1190 (s. 130).

¹⁹¹ Defterdâr Efendi'nin evvel Dîvânı.

Fî 6 B sene 1190	Sâde Dîvân.
Fî 4 Ş sene 1190	Sâde Dîvân.
Fî 25 Ş sene 1190	İhrâc-ı Mevâcib. Kıst iki.
Fî G-L sene 1190	Ziyâfet-i 'îd-i fitr.
Fî 22 L sene 1190	Ziyâfet-i Elçi-i İngiliz.
Fî 7 Zâ sene 1190	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 Z sene 1190	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 19 Z sene 1190	Sâde ¹⁹² .
Fî 24 M sene 1191	İhrâc-ı Mevâcib ¹⁹³ .
Fî 7 Râ sene 1191	Elçi-i Leh.
Fî 5 R sene 1191	Sâde Dîvân.
Fî 4 Câ sene 1191	İhrâc-ı Mevâcib. Kıst bir.
Fî 10 C sene 1191	Sâde Dîvân.
Fî 15 B sene 1191	Sâde Dîvân.
Fî 27 Ş sene 1191	İhrâc-ı Mevâcib. Kıst iki.
Fî G-L sene 1191	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ.
Fî 10 L sene 1191	Boğdan beyi kuka giydi ¹⁹⁴ .
Fî 9 Zâ sene 1191	Elçi-i Leh.
Fî 10 Z sene 1191	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 3 S sene 1192	İhrâc-ı Mevâcib. Kıst bir.
Fî Râ ¹⁹⁵ sene 1192 ¹⁹⁶
Fî 15 R sene 1192	Sâde Dîvân.
Fî 17 Câ sene 1192	Sâde.
Fî 5 C sene 1192	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 8 N sene 1192 ¹⁹⁷	İhrâc-ı Mevâcib. Kıst iki ¹⁹⁸ .
Fî G-L sene 1192	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 20 L sene 1192	Dîvân-ı sâde.
Fî 5 Zâ sene 1192	Elçi-i Venedik der-Dîvân-ı hümâyûn. Fî 5 Zâ. sene

¹⁹² Mehmed Paşa'nın ibtidâ Dîvânı.

¹⁹³ Ahmed Efendi[nin] ibtidâ Dîvânı.

¹⁹⁴ Sâde Dîvân gibidir, ziyâde harcı yoktur.

¹⁹⁵ [Gün rakamı yazılmamıştır].

¹⁹⁶ [Noktalamalar belgededir].

¹⁹⁷ (s. 36).

¹⁹⁸ [Bu tarihteki söğüş dağıtımı resmi, 6 Ramazan 1192 gün tarihiyle beraber, Mustafa Münîf'in eserinde kaydedilmiştir: *Defter-i Teşrifât*, İÜ Nadir Eserler Ktp., Türkçe Yazmalar, nr. 8892, vr. 89b].

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 135

	1192. Elçi Felemenk der-Dîvân-ı hümâyûn. Fî 5 Zâ sene 1192.
Fî 12 Zâ sene 1192	
Fî 10 Z sene 1192	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî S-M sene 1193	Mevâcib. Kıst bir.
Fî 17 R sene 1193	Sâde. Rûz-ı Hızır hem Dîvân.
Fî 23 Câ sene 1193	Bir kıst Mevâcib.
Fî C ¹⁹⁹ sene 1193	
Fî 6 B sene 1193	Sâde Dîvân.
Fî 26 Ş sene 1193	Dîvân-ı sâde. Kıst 2.
Fî G-L sene 1193	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr.
Fî 16 L sene 1193	Elçi-i Nemçe.
Fî 10 Z sene 1193	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 25 M sene 1194	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 8 Râ sene 1194	Sâde.
Fî 15 ²⁰⁰ R sene 1194	Sâde.
Fî 11 Câ sene 1194 ²⁰¹	[s. 116] İhrâc-ı Mevâcib der-Dîvân.
Fî 9 B sene 1194	Dubrovnik geldi.
Fî 21 Ş sene 1194	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî G-L sene 1194	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr ²⁰² .
Fî 3 Zâ sene 1194	Dîvân-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1194	Dîvân-ı 'îd-i adhâ.
Fî 21 M sene 1195	Dîvân-ı Mevâcib.
Fî 4 Râ sene 1195	²⁰³ Elçi-i Nemçe [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 14 Câ sene 1195	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 19 C sene 1195	Dîvân-ı sâde.
Fî 25 B sene 1195	Dîvân-ı sâde.
Fî 17 Ş sene 1195	İhrâc-ı Mevâcib ma'a Elçi-i Nemçesi nâme aldı.
Fî G-L sene 1195	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr ²⁰⁴ .

¹⁹⁹ [Gün rakamı yazılmamıştır].

²⁰⁰ [15/19 ? Mürekkep dağılmıştır].

²⁰¹ Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn der-zamân-ı es-Seyyid İbrâhîm Efendi Emîn-i Matbah-ı âmire ve Masraf-ı şehriyârî Kib[le]î-zâde Osmân Efendi.

²⁰² İspir Mehmed Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire. Fî 29 N sene 1194.

²⁰³ [İhrâc yazılmış, üzeri çizilmiştir].

²⁰⁴ el-Hâc Selîm Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire. Fî 4 L sene 1195.

Fî 14 L sene 1195	Elçi-i Rusya.
Fî 10 Z sene 1195	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 18 Z sene 1195	Elçi-i Venedik.
Fî 23 M sene 1196	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 13 Râ sene 1196 ²⁰⁵	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 19 R sene 1196	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde ²⁰⁶ .
Fî 17 Câ sene 1196	İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 5 Ş sene 1196	Dîvân-ı sâde. Eflâk Beyi [kuka giydi].
Fî 19 Ş sene 1196	Sâde Mevâcib. İkinci.
Fî G-L sene 1196	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr [der-] Dîvân-ı hümâyûn ²⁰⁷ .
Fî 16 Zâ sene 1196	Sâde Dîvân.
Fî 10 Z sene 1196	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ.
Fî 26 M sene 1197 ²⁰⁸	Sâde Mevâcib Dîvânı ²⁰⁹ .
Fî 16 Râ sene 1197 ²¹⁰	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 7 R sene 1197	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 24 Câ sene 1197	Dîvân-ı hümâyûn [hîn-i] ihrâc-ı Mevâcib ²¹¹ .
Fî 17 B sene 1197	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 22 Ş sene 1197	Dîvân-ı Mevâcib. Sâde. Fâs hâkimi. Dubrovnik. Ulâh Beyi kuka giydi ²¹² .
Fî G-L sene 1197	Dîvân-ı hümâyûn der-'îd-i fitr ²¹³ .
Fî 4 Zâ sene 1197	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 10 Z sene 1197	Dîvân-ı hümâyûn [der-] 'îd-i adhâ.

²⁰⁵ Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn der-zamân-ı Şamlı Hüseyin Efendi hazretleri. Fî 13 Râ sene 1196.

²⁰⁶ Fî 28 N sene 1196. Bu târîhde İstanbul ağası azl oldu. Perşembe günü.

²⁰⁷ Lâle[li]li Mustafa Efendi Emîn-i Matbah-ı âmire olmuştur. Fî 3 L sene 1196. Salı günü.

²⁰⁸ Silâhdâr Ağa azl olmuştur. Fî 5 M sene 1197.

²⁰⁹ Kethudâ Bey sadr-ı a'zam olmuştur. Fî 26 M sene 1196.

²¹⁰ Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn der-zamân-ı Hıfzî Ebûbekir Efendi hazretleri. Fî 13 Râ sene 1196.

²¹¹ ["Mâh-ı Cemâzi'l-evvel'in yirminci Salı günü bir kıst ulûfe ihsân-ı hümâyûn olmuştur. Ve ol-güñ Büyük İspanyol'un elçisi dahi hediyesiyle evvel Dîvânı seyr edüp ve hediyesini teslim eylemiştir" (*Rûzmerre*, Türk Tarih Kurum Ktp. Yazma, nr. 1001, s. 19)].

²¹² Bu üç elçinin ta'âmları yoktur.

²¹³ Der-zamân-ı Masraf-ı şehriyârî Ebe-zâde Hüseyin Efendi. Penâh Süleymân Efendi Matbah-ı âmire. Gurre-i L sene 1197.

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 137

Fî G-M sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 28 M sene 1198	İhrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 18 Râ sene 1198	Ziyâfet-i Elçi-i İsveç [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 9 Câ sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî S-Câ sene 1198	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 13 B sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 18 Ş sene 1198	İhrâc-ı Mevâcib [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-L sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde. Yevm-i Salı günü 'îd-i fitr.
Fî 7 Zâ sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde.
Fî 21 Zâ sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn. Elçi-i İspanyol.
Fî 10 Z sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn der-'îd-i adhâ.Pazarertesi günü.
Fî 18 Z sene 1198	Dîvân-ı hümâyûn. Elçi-i Fransız.
Fî 25 M sene 1199	Sâde Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn ²¹⁴ .
Fî 14 Râ sene 1199 ²¹⁵	[s. 117] Sâde. Eflâk Beyi kuka giymiştir.
Fî 26 R sene 1199	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 18 Câ sene 1199	Sâde Dîvân-ı hümâyûn. İhrâc-ı Mevâcib ²¹⁶ .
Fî 10 C sene 1199	Sâde Dîvân-ı hümâyûn ²¹⁷ .
Fî 23 B sene 1199	Sâde Dîvân-ı hümâyûn ²¹⁸ .
Fî 14 Ş sene 1199	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde Dîvân-ı hümâyûn ²¹⁹ .
Fî G-L sene 1199	Dîvân-ı hümâyûn der-'îd-i fitr.
Fî 3 Zâ sene 1199	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde ²²⁰ .
Fî 10 Z sene 1199	Dîvân-ı hümâyûn der-'îd-i adhâ.
Fî 27 M sene 1200	Ziyâfet-i Elçi-i Felemenk ve ihrâc-ı Mevâcib ²²¹ .

²¹⁴ (s. 44).

²¹⁵ Eyyâm-ı Dîvân-ı hümâyûn der-zamân-ı el-Hâc Mehmed Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire ve Masraf-ı şehriyârî Lâle Mehmed Efendi. Fî Gurre-i Râ sene 1199.

²¹⁶ ["İşbu şehri-i Cümâde'l-âhire'nin onsekizinci Salı günü kul tâ'ifesinin bir kıst Mevâcibleri Hazîne-i hümâyûn'dan ifrâz ve mu'tâd üzere Kubbealtı'nda Ocaklu'ya tevzî' ve taksim olundu" (Vakanüvis Ahmed Vâsif, *Mehâsinü'l-âsar ve hakâ'ikü'l-ahbâr*, yay. Mücteba İlgürel, İstanbul 1978, s. 231)].

²¹⁷ Kâ'im-makâm Kapudân Hasan Paşa.

²¹⁸ Der-[zamân-ı] Ali Paşa.

²¹⁹ Der zamân-ı Sadr-ı âlî Ali Paşa.

²²⁰ es-Seyyid Ahmed Ağa İstanbul'dan azl olmuşdur. Fî 19 Zâ sene 1199.

²²¹ (s. 43); ["Ve mâh-ı Muharrem'in yirmi yedinci Salı günü bir kıst ulûfe ihsân-ı hümâyûn olmuşdur. Ve ol-gün yeni gelen Venedik elçisi dahi Kise Dîvân-ı'nda buluşmuşdur" (*Rûzmerre*, Türk Tarih Kurumu Ktp., Yazma, nr. 1001, s. 35)].

Fî G-R sene 1200	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde ²²² .
Fî 21 Câ sene 1200	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 6 C sene 1200	Dîvân-ı hümâyûn. Elçi-i Venedik ²²³ .
Fî 19 C sene 1200	Dîvân-ı sâde. Boğdan beyi kuka giymiştir ²²⁴ .
Fî 18 B sene 1200	Dîvân-ı sâde.
Fî 24 Ş sene 1200	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî G-L sene 1200	[Ziyâfet-i] ‘îd-i fitr der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 14 L sene 1200	Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde. Dubrovnik dahi gelmiştir ²²⁵ .
Fî 28 L sene 1200	Ziyâfet-i Elçi-i Hâkim-i Fâs der-Dîvân-ı hümâyûn ²²⁶ . Ziyâfet-i Elçi-i Sind Abdülmâlik ve dâmâd-ı Hâkim-i Fâs der-Dîvân-ı hümâyûn ²²⁷ .
Fî 26 Zâ sene 1200	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 10 Z sene 1200	[Ziyâfet-i] ‘îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî S-M sene 1201	Mevâcib. Sâde.
Fî 27 S sene 1201	Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 20 Râ sene 1201	Sâde. Boğdan beyi kuka giydi ²²⁸ .
Fî 9 Câ sene 1201	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde ²²⁹ .
Fî 21 C sene 1201	Ziyâfet-i Elçi-i Prusya ²³⁰ .
Fî 19 Ş sene 1201	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-L sene 1201	Ziyâfet-i ‘îd-i fitr der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 21 Zâ sene 1201	Ziyâfet-i Dîvân-ı Sâde ²³¹ .

²²² Kâ'im-makâm Kapudân Hasan Paşa, Osmân Efendi Masraf; Fî 23 Râ sene 1200 târihinde Şâhîn Ali Paşa hazretleri azl, Mora vâlisi Yusuf Paşa hazretleri gelinceye değin Kapudân Hasan Paşa hazretleri kâ'im-makâm nasb olunmuştur (s. 131).

²²³ Der-zamân-ı Yusuf Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire. Fî Gurre-i C sene 1200. ve ta'âm yokdur.

²²⁴ Der-zamân-ı Yusuf Paşa. Harc verilmez.

²²⁵ Elçiyân-ı sâ'ire misillü harc verilmiştir. Defterdâr Hasan Efendi hazretleri emr-i şerifle-riyle verilmiştir; ["Ve yine bundan akdem Fâs pâdişâhı Mevlây İsmâil tarafından izhâr-ı muhabbet ve meveddet için irsâl olunan elçi buluşması için Dîvân-ı Galebe tenbih olunup, mâh-ı mezbûrun yirmi sekizinci Salı günü Dîvân-ı hümâyûn" (*Taylesanizâde Hâfız Abdullâh Efendi Tarihi İstanbul'un Uzun Dört Yılı (1785-1789)*, haz. Feridun M. Emecen, İstanbul 2003, s. 164)].

²²⁷ (s. 72)

²²⁸ Der-zamân-ı Saîd Efendi Masraf-ı şehriyârî.

²²⁹ Der-zamân-ı el-Hâc Selîm Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire.

²³⁰ Elçiyân-ı sâ'ire misillü harcları mevsimiyle verildi.

DÎVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 139

Fî 10 Z sene 1201	[Ziyâfet-i] 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn ²³² .
Fî 18 M sene 1202 ²³³	Sâde Dîvân ²³⁴ .
Fî 25 M sene 1202	Ziyâfet-i Elçi-i Hindistân ve ihrâc-ı Mevâcib sene 1202 ²³⁵ .
Fî 12 Câ sene 1202 ²³⁶	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib. Sâde ²³⁷ .
Fî 2 B sene 1202	Ziyâfet-i Dîvân-ı sâde ²³⁸ .
Fî S-B sene 1202	Ziyâfet-i Dîvân-ı Elçi-i Hâkim Fâs ²³⁹ .
Fî G-L sene 1202	[Ziyâfet-i] 'îd-i fitr ma'a yağma-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî der-Dîvân.
Fî 10 Z sene 1202	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁴⁰ .
Fî G-Câ sene 1203	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib sene 1203 ²⁴¹ .
Fî 22 Câ sene 1203	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik ²⁴² .
Fî 9 Ş sene 1203	Dîvân-ı sâde ²⁴³ .
Fî 16 N sene 1203	Dîvân-ı Mevâcib ²⁴⁴ .

- ²³¹ Fî 3 Zâ sene 1201. Elçi-i Moskov Yedikulle'ye vaz' olundu, bâ-fermân-ı şerif. "Ne mikdâr ta'yînât verilir" deyü kaydı su'âl olundukda, kalemden kaydı bulunmamağla, "Başmuhâsebe'den görülmeye muhtâcdır" deyü derkenâr olundu. Mezkûr ta'yînât Matbah-ı âmire emîni ağa tarafından verilmekle işbu mahalle şerh verildi (s. 131).
- ²³² Fî 24 Z sene 1201 târihinde ordu tevcihâtı olmuştur.
- ²³³ Defter-i cedîde Muharrem'den nakl olunmuştur. Fî 25 L sene 1202.
- ²³⁴ Haberi gelmekle tezkiresi verilmiştir. Ta'âmları herkese verilmez.
- ²³⁵ Mısır'dan Kapudân Hasan Paşa hazretlerinin Âstâne'ye geldiği târih, fî 3 Safer sene 1202 (s. 131).
- ²³⁶ Fî 9 C 1202 târihinde ordu-yı hümâyûn Âstâne'den Dâvûd Paşa Sahrâsı'na nüzûl eylemiştir (s. 82).
- ²³⁷ Der-zamân-ı Abdullâh Efendi Masraf-ı şehriyâri.
- ²³⁸ Der-zamân-ı Kâ'im-makâm Hasan Paşa; Kâ'im-makâm Paşa'nun ibtidâ Dîvâmıdır (s. 71); İbtidâ-i Dîvân-ı sâde der-zamân-ı kâ'im-makâm paşa hazretleri. Fî 2 Receb 1202 (s. 82); ["Kâ'im-makâm ibtidâ Dîvânı. Bin ikiyüz iki senesi mâh-ı Recebül'ferd'in gurresi müneccimbaşı takvîminde Salı günü olup, yevm-i mezbûrda Dîvân olup" (*Taylesanizâde Hâfız Abdullâh Efendi Tarihi*, s. 287)].
- ²³⁹ Der-zamân-ı kâ'im-makâm-ı müşârun-ileyh; (s. 83).
- ²⁴⁰ Der-8 Z sene târihinde Silâhdâr Yûsuf Paşa'nın.
- ²⁴¹ Der-zamân-ı Kâ'im-makâm Mustafa Paşa; Kâ'im-makâm Mustafa Paşa hazretleri fî 12 C sene 1203 yevm-i Cum'aertesi azl olmuştur. Yine bu târihde Kethudâ el-Hâc Sâlih Ağâ kâ'im-makâm olmuştur (s. 131).
- ²⁴² Der-zamân-ı Kâ'im-makâm Mustafa Paşa.
- ²⁴³ Der-zamân-ı Sâlih Paşa Kâ'im-makâm, Masraf Abdullâh Efendi, Küçük İbrâhîm Efendi Emîn-i Matbah.

Fî G-L sene 1203	Ziyâfet-i ‘îd-i fitr ²⁴⁵ .
Fî 10 Z sene 1203	Ziyâfet-i ‘îd-i adhâ ²⁴⁶ .
Fî 24 Z sene 1203	Ziyâfet-i Elçi-i Prusya ²⁴⁷ .
Fî 16 M sene 1204	Dîvân-ı sâde. Dubrovnik elçisi dahi gelmiştir ²⁴⁸ .
Fî 22 S sene 1204	Ziyâfet-i Dîvân-ı sâde.
Fî 21 Râ sene 1204 ²⁴⁹	Dîvân-ı [Elçi-i] Hâkim-i Fâs ²⁵⁰ .
Fî 28 Râ sene 1204 ²⁵¹	[s. 118] Ziyâfet-i Elçi-i Hâkim-i Fâs ²⁵² .
Fî 25 Câ sene 1204	Dîvân-ı sâde.
Fî G-B sene 1204	Dîvân-ı Elçi-i İspanyol ²⁵³ .
Fî 8 B sene 1204	İhrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁵⁴ .
Fî 20 Ş sene 1204	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-L sene 1204	[Ziyâfet-i] ‘îd-i fitr [der-] Dîvân-ı hümâyûn.
Fî G-Zâ sene 1204	Elçi-i Tarandebur ve ihrâc-ı Mevâcib ²⁵⁵ .
Fî G-Z sene 1204	Elçi-i Leh ²⁵⁶ .
Fî 10 Z sene 1204	Ziyâfet-i ‘îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁵⁷ .

- ²⁴⁴ Tezkiresi yazılıp, ta‘âmları mahallerine Aşçıbaşı ma‘rifetiyle irsâl-şüd.
- ²⁴⁵ Der zamân-ı Sâlih Paşa, Emîn-i Matbah İbrâhîm Efendi, Masraf Abdullâh Efendi.
- ²⁴⁶ Der-zamân-ı Kâ‘im-makâm Mustafa Paşa; (s. 93).
- ²⁴⁷ Der-zamân-ı Kâ‘im-makâm Mustafa Paşa hazretleri.
- ²⁴⁸ Kâ‘im-makâm Mustafa Paşa; (s. 45).
- ²⁴⁹ Der zamân-ı Emîn-i Matbah-ı âmire İbrâhîm Ağa serbevâbîn-i dergâh-i âlf ve Masraf-ı hazret-i şehriyârî Sultân Selîm Kâtibi Mustafa Efendi.
- ²⁵⁰ Dîvân-ı hümâyûn vukû‘ bulmayup, harîk zuhûr edüp, ta‘âmları mahallerine gitmiştir; Fî 21 Râ sene 1204 târihinde harcı elçi-i merkûma minvâl üzere harclarının tezkireleri tahrîr olunup, mu‘tâd üzere mahallerine verildi, lâkin Dîvân vukû‘ bulmadı. Hâsköy’de ihrâk zuhûr edüp, Dîvân men‘ olundu. Ta‘âmları mahallerine herkese irsâl olundu. Pilav [ve] zerdeleri Enderûn-ı hümâyûn’da odalara ve ocaklara tevzî‘ olunmuşdur (s. 83).
- ²⁵¹ Eyyâm-ı Dîvân der-zamân-ı İbrâhîm Ağa Ser-bevâbîn-i dergâh-ı âlf ve Masraf-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Efendi Kâtib-i Sultân Selîm. Fî 12 Râ sene 1204.
- ²⁵² (s. 83).
- ²⁵³ [“Ve mâh-ı Cemâzi’l-âhur’ın selhi Salı günü Dîvân-ı hümâyûn olup ve bu esnâda İspanyol’dan gelen yeni elçi şevketlü efendimize buluşup ve hediyyesini teslîm eylemiştir” (Rûzmerre, Türk Tarih Kurumu Ktp, Yazma, nr. 1001, s. 77)].
- ²⁵⁴ (s. 47).
- ²⁵⁵ [“Ve mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin gurreli Salı günü iki kıst ulûfe ihrâc ve ihsân-ı hümâyûn olmuşdur. Ve ol-gün Dîvân’da Tarandebur elçisi buluşup” (Rûzmerre, Türk Tarih Kurumu Ktp., Yazma, nr. 1001, s. 86)].
- ²⁵⁶ Elçiyân-ı sâ‘ire misillü harcları verilmiştir. Der-zamân-ı Kâ‘im-makâm Mustafa Paşa ve Masraf Sultân Selîm Kâtibi ve İbrâhîm Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire; (s. 48).
- ²⁵⁷ (s. 94).

DİVÂN-I HÜMÂYÛN'UN KRONOLOJİK TOPLANMA ve MERASİM GÜNLERİ 141

Fî 5 M sene 1205	Ziyâfet-i Elçi-i Venedik der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁵⁸ .
Fî 9 Râ sene 1205	Ziyâfet-i Elçi-i İspanyol.
Fî 23 Râ sene 1205	Ziyâfet-i Elçi-i Hâkim-i Fâs ma' a yağma ²⁵⁹ .
Fî 15 Câ sene 1205	Dîvân-ı sâde ²⁶⁰ .
Fî 19 C sene 1205	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib. Sâde ²⁶¹ .
Fî 7 N sene 1205	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib ²⁶² .
Fî G-L sene 1205 ²⁶³	Ziyâfet-i 'îd-i fitr der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁶⁴ .
Fî 25 Zâ sene 1205	Ziyâfet-i Elçi-i Leh ²⁶⁵ .
Fî 10 Z sene 1205	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁶⁶ .
Fî 13 S sene 1206 ²⁶⁷	Ziyâfet-i Dîvân-ı hümâyûn sâde olmak üzere.
Fî 13 R sene 1206	Ziyâfet-i Elçi-i İsveç ve ihrâc-ı Mevâcib der- Dîvân-ı hümâyûn. İki kıst Mevâcib ihrâc-şüd.
Fî 13 B sene 1206	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe ²⁶⁸ .
Fî 4 Ş sene 1206	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib der-Dîvân-ı hümâyûn.
Fî 25 Ş sene 1206	Ziyâfet-i Dîvân-ı hümâyûn-ı sâde ²⁶⁹ .
Fî G-L sene 1206	Ziyâfet-i 'îd-i fitr der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁷⁰ .
Fî 8 L sene 1206	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe der-Dîvân-ı hümâyûn ²⁷¹ .
Fî 29 L sene 1206	Ziyâfet-i Dîvân-ı sâde ²⁷² .
Fî 4 Z sene 1206	Sâde Dîvân-ı hümâyûn. Dubrovnik.

²⁵⁸ Der-zamân-ı kâ'im-makâm-ı müşârun-ileyh.

²⁵⁹ Der-zamân-ı Masraf Tevfik Efendi.

²⁶⁰ (s. 83).

²⁶¹ (s. 47).

²⁶² Der-zamân-ı Ali Efendi Masraf-ı şehriyânî.

²⁶³ (s. 95).

²⁶⁴ Bu mahalde İbrâhîm Ağa tamam olmuştur.

²⁶⁵ Der-zamân-ı Hasan Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire Gümrükci-i kahve; (s. 48).

²⁶⁶ (s. 94).

²⁶⁷ (s. 83).

²⁶⁸ ["13 Receb. Dîvân olup, Nemçe'nin elçisi atabe-i ulyâya yüz sürüp nâmesin verdi. Kânûna muhâlif, bir hilâl dahi getürmedi" (*Rûzmerre*, TSMA, nr. E. 4819/7 : İ. H. Uzunçarşılı, "Topkapı Sarayı Arşivi 4819 Üçüncü Sultan Selîm Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi", *Belleten*, XXXVII /148, 1973, s. 624)].

²⁶⁹ Der-zamân-ı Yusuf Paşa, ibtidâ Dîvânıdır. Azl fi 10 N sene 1206.

²⁷⁰ Der-zamân-ı Kaymakâm Ali Paşa, ibtidâ Dîvânıdır ve Selânikli Mustafa Beyefendi Emîn-i Matbah-ı Âmire; (s. 66)

²⁷¹ Der-zamân-ı Kâ'im-makâm Ali Paşa.

²⁷² Melek Mehmed Paşa hazretlerinin ibtidâ Dîvânıdır.

Fî 10 Z sene 1206	‘îd-i adhâ ziyâfeti.
Fî 10 M sene 1207	Mevâcib.
Fî 15 S sene 1207	Leh Elçisi.
Fî 12 Câ sene 1207 ²⁷³	Mevâcib. Sâde. Bir kıst ²⁷⁴ .
Fî 22 B sene 1207	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe.
Fî G-L sene 1207 ²⁷⁵	[Ziyâfet-i] ‘îd-i fitr [der-] Dîvân-ı hümâyûn ²⁷⁶ .
Fî 11 L sene 1207	Elçi-i Venedik ²⁷⁷ .
Fî 25 L sene 1207 ²⁷⁸	Dîvân-ı Elçi-i İsveç ²⁷⁹ .
Fî 10 Z sene 1207	Ziyâfet-i ‘îd-i adhâ.
Fî 6 M sene 1208	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî G-R sene 1208	Ziyâfet-i Elçi-i Nemçe.
Fî 7 R sene 1208	Ziyâfet-i Elçi-i Rusya ²⁸⁰ , teslîm-i nâme.
Fî 3 Ş sene 1208	Ziyâfet-i Elçi-i Rusya ki ikâmet-i Âstâne balyozı.
Fî 10 Ş sene 1208	Ziyâfet-i Elçi-i Rusya ki avdet be-cânib-i Rusya. Reft.
Fî G-L sene 1208 ²⁸¹	Ziyâfet-i ‘îd-i fitr.
Fî 10 M sene 1209 ²⁸²	[s. 119] İhrâc-ı Mevâcib.
Fî 20 Râ sene 1209	Dîvân. Elçi-i İngiliz.
Fî 9 Câ sene 1209	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.
Fî 19 Ş sene 1209	İhrâc-ı Mevâcib. Sâde.

²⁷³ Küçük Hüseyin Kapudân Paşa Abdülhamîd’in [Sultan I. Abdülhamid] mahtûmu [mahdûmesi] Esmâ Sultân hazretlerine zîvâf [zifâf] olmuştur. Fî 8 Câ sene 1207. Ziyâfet olmuştur (s. 13).

²⁷⁴ (s. 47); [“12 Cemâziye’l-evvel 1207. Bugün Dîvân olup, bir kıst Rumî kese olarak ikibin beşyüz kırksekiz kese ve yirmidokuzbin kese akçe ile kula tevzî‘ kalındı” (*Rûzmerre*, TSMA, nr. E. 4819/7: Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 662)].

²⁷⁵ Ziyâfet-i ‘îd-i Fitr ma’a yağma-i Yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî der-Dîvân-ı hümâyûn. Fî Gurre-i L sene 1207 (s. 96).

²⁷⁶ Tâhir Ağa-zâde Masraf-ı hazret-i şehriyârî ve Matbah-ı âmire Mustafa Bey Selânikli.

²⁷⁷ Tekmîl harcıdır; (s. 97).

²⁷⁸ Fî 25 L sene 1207. Elçi-i İsveç bu minvâl harcları verildi (s. 97).

²⁷⁹ Der-zamân-ı Emîn-i Matbah-ı âmire Mustafa Bey Emîn-i Gümrük, Masraf Tâhir Ağa-zâde Mehmed Emîn Efendi.

²⁸⁰ Murahhas elçisidir, âmed; (s. 85, 123).

²⁸¹ (s. 96).

²⁸² Mehmed Bey Feyzî-Beyzâde Emîn-i Matbah-ı âmire, Masraf-ı hazret-i şehriyârî Ya‘kûb Efendi.

Fî G-L sene 1209	Ziyâfet-i 'îd-i fitr ²⁸³ .
Fî G-Zâ sene 1209	Dîvân-ı sâde. Boğdan Beyi kuka giymiştir ²⁸⁴ .
Fî 10 Z sene 1209	Ziyâfet-i 'îd-i adhâ ²⁸⁵ .
Fî 18 M sene 1210	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib.
Fî 2 Râ sene 1210	Ziyâfet-i Dîvân-ı sâde. Dubrovnik dahi gelmiştir.
Fî 6 Câ sene 1210	Ziyâfet-i ihrâc-ı Mevâcib. Sâde.

²⁸³ (s. 127).

²⁸⁴ Der-zamân-ı Ömer Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire, Masraf Sâlihpaşa ... [mürekkep dağılmıştır]; (s. 127); Sadr-ı âlî efendimiz Mısır vâlisi Mehmed Paşa sene 1209 (s. 127); ["Ertesi selh-i Şevvâl Salı günü Dîvân-ı âlî olmağla, seherî Dîvân mahalline teşrif ve temâşâdan sonra Arz Odası'na teveccüh buyurulup, bu esnâda Boğdan voyvodası nash olunan Dîvân tercümânı Sarı Bey-zâde Aleksandiri Bey mu'tâd üzere kuka giyüp, Arz'a duhûl eylemekle", Sirkâtibi Ahmed Fâiz, *Rûznâme-i Sultân Selîm-i Hân-ı Sâlis*, TSMA, nr. D. 10749 (*III. Selim'in Sirkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme*, haz. V. Sema Arıkan, Ankara 1993), s. 109].

²⁸⁵ (s. 86).